

AESTHETIC PERCEPTION OF RELIGIOUS ARCHITECTURE:
BOROBUDUR - CANDI PRAMBANAN, INDONESIA

การรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่อสถาปัตยกรรมทางศาสนา
“บุโรพุทโธ - จันดีปรัมบานัน” ประเทศอินโดนีเซีย

“...ศิลปะทุกแขนงล้วนมีความงดงามในตัว แต่จะมีความหมายมากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่ที่การตีความหมายนั้นว่าลึกซึ้งแค่ไหน ในความงดงามของสถาปัตยกรรมทางศาสนา นั้นไม่ขึ้นอยู่กับศาสนา แต่ขึ้นอยู่กับ การได้สัมผัสสิ่งที่อยู่ตรงหน้าว่า เกิดขึ้นมาได้อย่างไร การจะมองความงดงามอย่างมองเห็นด้วยศาสนาเพราะอาจจะทำให้การรับรู้ความหมายของงานศิลปะ ไม่มีความสัมพันธ์ที่เรียกว่าศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง...”

อำนาจ ชัดวิชัย

Aesthetic Perception of Religious Architecture: Borobudur - Candi Prambanan, Indonesia
การรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่อสถาปัตยกรรมทางศาสนา “บุโรพุทโธ - จันดีปรัมบานัน” ประเทศอินโดนีเซีย

อำนาจ ชัดวิชัย: เชียง

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมทางศาสนา:
กรณีศึกษาบุโรพุทโธ และจันดีปรัมบานัน ประเทศอินโดนีเซีย

*A Study of Aesthetic Perception of Religious Architecture:
A Case Study of Borobudur and Candi Prambanan, Indonesia*

อำนาจ ชัดวิชัย: เขียน

...การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมทางศาสนา:

กรณีศึกษาบุโรพุทโธ และจันตึปรัมบานัน ประเทศอินโดนีเซีย...

โดย อำนาจ ชัดวิชัย สาขาวิชาพุทธศิลป์กรรม, ปวส. จิตรกรรมสากล, วท.บ, พธ.ม.

เขียนเนื่องในการทำวิจัยเชิงพื้นที่ประเทศอินโดนีเซีย ของศูนย์อาเซียน มจร.

ขอกราบขอบพระคุณ:

- โครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยเชิงพื้นที่ในกลุ่มประเทศอาเซียน
ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2561
- พระราชวรเมธี, รศ.ดร. รักษาการผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา
- ดร.ลำพอง กลมกุล ผู้อำนวยการส่วนวิจัย สารสนเทศและบริการวิชาการ

ที่ปรึกษา:

- พระครูธีรสุตพจน์,ดร.
- ผศ.ดร.สุรสิทธิ์ เสาว์คง
- ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช
- อาจารย์วัฒนะ วัฒนาพันธ์ุ์
- อาจารย์ปฎิเวศ เสาว์คง
- อาจารย์พิชัย วรรณกุลสุนทร
- อาจารย์พีระพงษ์ ดวงแก้ว
- นางสาวมกรวี ฉิมพะเนาวิ

จัดพิมพ์: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พิสูจน์อักษร: นางสาวมกรวี ฉิมพะเนาวิ

คำนำ

ศาสตร์แห่งสุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์ที่คลุมเครือไม่สามารถหาคำตอบที่ชัดเจนเป็นหนึ่งเดียวได้ เนื่องจากการรับรู้ทางสุนทรียะเป็นการประสานระหว่างความรู้สึกหรืออารมณ์ (Feeling หรือ Emotion) ของมนุษย์เข้ากับตรรกะ (Rationality) สุนทรียศาสตร์ไม่ใช่แค่เรื่องเหตุผลแต่มันต้องสัมผัสกับอารมณ์ การหาคำตอบในเชิงสุนทรียศาสตร์จึงกลายเป็นความแตกต่างหลากหลายเหมือนกับการนำเสนองานของศิลปินที่มีแนวคิด รูปแบบและสื่อที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม “ไม่ได้หมายความว่าสุนทรียศาสตร์จะเป็นศาสตร์ที่ไร้ระเบียบ แต่ในทางกลับกันมันเป็นการจัดระเบียบ (Rationality) ของอารมณ์ความรู้สึก เนื่องจากตรรกะ (Rationality) เป็นสิ่งสากลไม่มีลักษณะเฉพาะ เป็นสิ่งที่อธิบายได้ถ่ายทอดและสอนกันได้ ในขณะที่ความรู้สึก (Feeling) นั้นสอนกันไม่ได้แต่ต้องมีประสบการณ์ แล้วจะอธิบายทั้งสองสิ่งนี้อย่างไรก็คือปัญหาที่ได้สร้างความขัดแย้งและความมึนงงให้กับสุนทรียศาสตร์เป็นอย่างมาก” อย่างไรก็ตามความมึนงงนี้ไม่ได้หมายความว่าถึงการหาทางออกไม่เจอหรือไม่สามารถอธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่ปรากฏได้ หากแต่เป็นความมึนงงในแบบที่มีเสน่ห์ ชักชวนให้คนได้เข้ามาสนทนาตีความ ความสอดคล้องกันระหว่างสุนทรียศาสตร์และศิลปะในแง่นี้จึงทำให้ศาสตร์ทั้งสองเป็นศาสตร์ที่ชักชวนให้เกิดการวิพากษ์ เป็นศาสตร์ที่ทำให้มนุษย์ได้คิด และสร้างความรู้จากภายในตนเอง โดยการแสดงความคิดเห็นตามมโนทัศน์ของความอิสระซึ่งเป็นสำนึกของคนตะวันตกในยุคสมัยใหม่ที่ปฏิวัติตนเองออกจากระบอบสถาบันกษัตริย์และการพึ่งพิงอยู่กับศาสนา

(อำนาจ ชัดวิชัย)

ผู้เขียน

15 มกราคม 2562

สารบัญ

คำนำ 3

บทนำ 5

สุนทรียศาสตร์ศึกษาคืออะไร 6

พัฒนาการทางสุนทรียศาสตร์ 9

แนวคิดที่เป็นแรงบันดาลใจในการทำงานการวิจัยเชิงพื้นที่ 11

การรับรู้เชิงสุนทรียะและการรับรู้สุนทรียภาพในงานทัศนศิลป์ 13

การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในการรับรู้ผ่านการมองงานพุทธศิลป์
ให้กลมกลืนกับศาสนาอื่น 23

การเรียนรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ในการรับรู้งานสถาปัตยกรรม
บุโรพุทโธและจันดีปรัมบานัน 32

การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรม
ทางศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย 38

กรอบแนวคิดการสร้างสรรค์ 42

พรรณนะจากการสังเกตแบบสัมผัสเชิงการรับรู้ทางอารมณ์ของผู้เขียน 43

สรุป 45

**การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมทางศาสนา:
กรณีศึกษาบุโรพุทโธ และจันตีปรัมบานัน ประเทศอินโดนีเซีย**

บทนำ

จากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสได้ดำเนินการวิจัยเชิงพื้นที่เรื่อง การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมทางศาสนา: กรณีศึกษาบุโรพุทโธ และจันตีปรัมบานัน ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งได้ทุนอุดหนุนการวิจัยจากโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยเชิงพื้นที่ในกลุ่มประเทศอาเซียน ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ 2561 โดยผู้เขียนได้ที่มาของแรงบันดาลใจจากการเป็นคนทีนับถือศาสนาพุทธมาโดยกำเนิด และได้ศึกษาหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาทั่วโลก จึงเป็นต้นเหตุที่ผู้เขียนมีความต้องการที่จะทำการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยการทำงานวิจัยแบบผสมผสาน และเดินทางเองเพื่อไปเก็บข้อมูลเชิงลึกที่บางเนื้อหาและข้อมูลต่างๆ อาจจะยังไม่มีผู้ใดได้ค้นพบตามสายงานทางพุทธศิลป์ ในส่วนที่ผู้เขียนจะลงไปศึกษานั้นก็คือประเทศอินโดนีเซีย โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนในพื้นที่ ประกอบไปด้วย 2 แห่ง คือ บุโรพุทโธ ซึ่งตามข้อมูลที่ได้ค้นหานั้นได้กล่าวว่าบุโรพุทโธ คือ สัญลักษณ์แทนภาพทั้งสามของจักรวาล คือ กามภพ (ภพต่ำสุด) รูปภพ (ภพระดับกลาง) และอรุภพ (ภพสูงสุด) เป็นดั่งขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงของชีวิตมนุษย์ที่สามารถขึ้นไปสู่การพ้นทุกข์ องค์สถาปัตยกรรมกลางชั้นบนสุด คือ สัญลักษณ์ของจักรวาลและการ พ้นทุกข์ ระหว่างลานสี่เหลี่ยมจากชั้นที่ 1 จนถึงชั้นที่ 5 เริ่มจากบันไดด้านตะวันออกไปรอบลานตามเข็มนาฬิกา เป็นภาพแกะลายนูนเรื่องราวชีวิตประวัติของเจ้าชายสิทธัตถะจากประสูติจนถึงบรรลุปะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังมีขนาดของพระองค์ในชาติก่อนๆ และภาพประวัติของพระโพธิสัตว์สุทธรณะ (จากกัณฑ์ตะวายุหะ) ซึ่งแสดงไว้บนแผ่นหินพร้อมกับภาพชีวิตของสามัญชน เจ้าฟ้า นักดนตรี นางรำ และนักบุญ มีรายละเอียดด้านชาติพันธุ์วิทยาเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของชาวโบราณด้วย ส่วนลานวงกลม 3 ชั้นบน

เปรียบดั่งขั้นตอนการเปลี่ยนผ่านที่นำไปสู่ขั้นสูงสุด คือ อรูปภพ นั่นเอง ณ บริเวณใกล้เคียง บุโรพุทโธ มีเจดีย์พุทโธอีก 2 องค์ ได้แก่ เจดีย์เมินดุต และเจดีย์ปาวอน และสถานที่ 2 คือ ปรัมมานัน หรือจันดีปรัมบานัน (อินโดนีเซีย: Candi Prambanan) หรือ จันดีราราจกรัง (อินโดนีเซีย: Candi Rara Jonggrang) คือเทวสถานในศาสนาฮินดูที่ใหญ่ที่สุดในประเทศอินโดนีเซีย ตั้งอยู่ในเขตชวากลาง ห่างจากเมืองยอกยAKARTAไปทางตะวันออกเฉียงประมาณ 18 กิโลเมตร ตัววัดนั้นสร้างขึ้นเมื่อราวปี พ.ศ. 1390 แต่หลังจากสร้างเสร็จได้ไม่นาน ตัววัดก็ถูกทอดทิ้งและถูกปล่อยให้ทรุดโทรมตามกาลเวลา จนเมื่อถึงปี พ.ศ. 2461 (ค.ศ. 1918) จึงได้มีการเริ่มบูรณะวัดขึ้นมา การบูรณะของสิ่งก่อสร้างหลักสิ้นสุดลงเมื่อปี พ.ศ. 2496 (ค.ศ. 1953)

ดังนั้นจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้เขียนจึงเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาวิจัยเชิงพื้นที่เพิ่มเติมเพื่อหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมทางศาสนา: กรณีศึกษาบุโรพุทโธ และจันดีปรัมบานัน ประเทศอินโดนีเซีย จากแหล่งข้อมูลต่างๆ และนำมาถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เยาวชน และนิสิต นักศึกษา ประชาชนทั่วไป รวมไปถึงการจัดการเสวนาในอนาคตเพื่อรวบรวมข้อมูลทางศิลปะที่เกี่ยวข้องด้วยพระพุทธศาสนาแบบต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาการสื่อสารคุณค่าของความคิดสร้างสรรค์ใหม่ทางศิลปะ ทางสถาปัตยกรรมทางการบูรณปฏิสังขรณ์ ที่อาจจะกลบเกลื่อนภาพเดิมๆ ออกไป ซึ่งข้อมูลในงานวิจัยนี้จะนำพาความเจริญสู่สังคมในอุดมคติที่ดั่งงาม ในอนาคตและประโยชน์ต่อสังคมอย่างกว้างขวาง

สุนทรียศาสตร์ศึกษาคืออะไร

สุนทรียศึกษาหรือสุนทรียภาพ (aesthetic) คือ ความงามที่เป็นความรู้สึกที่เกี่ยวกับความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งของทั้งตามใจเพราะหรือรื่นรมย์ ไม่ว่าจะเป็ธรรมชาติหรืองานศิลปะความรู้สึกนี้เจริญได้ด้วยประสบการณ์หรือการศึกษาอบรมฝึกฝนจนเป็นอุปนิสัยเกิดเป็นรสนิยมซึ่งย่อมแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล

การรู้สึกซาบซึ้งในความงามของศิลปะจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญ สำหรับความเข้าใจของ ความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ซึ่งมีคุณค่าทั้งต่อบุคคลและสังคม คือ คุณค่าของศิลปะที่ มุ่งส่งเสริมให้บุคคลเจริญในศิลปะนิยม การสร้างสรรค์และการพัฒนาในด้านต่างๆ ส่วนคุณค่าของศิลปะต่อสังคม คือ ช่วยส่งเสริมพัฒนาการบุคคลให้เหมาะสมกับ ปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน เพื่อที่จะเป็นกำลังที่สามารถช่วยกันสร้างสังคมให้ งดงาม คุณค่าของสุนทรียศาสตร์จึงเริ่มส่งเสริมในด้านต่างๆ ดังนี้

1. สุนทรียศาสตร์ส่งเสริมความเจริญทางสุนทรียภาพและการรับรู้
2. สุนทรียศาสตร์ส่งเสริมความเจริญทางปัญญา
3. สุนทรียศาสตร์ส่งเสริมความเจริญทางอารมณ์
4. สุนทรียศาสตร์ส่งเสริมการสร้างสรรค์
5. สุนทรียศาสตร์ส่งเสริมความเจริญทางเทคนิคการทำงาน

และอีกนัยหนึ่ง สุนทรียภาพ ก็มีความหมายโดยรวมหมายถึง ความรู้สึกในความงาม ภาพที่งดงามในความคิดหรือภาพของความงามในสมอง (image of Beauty) ศักยภาพของการรับรู้ความงามที่สามารถสัมผัสหรือรับความงาม ได้ต่างกัน ความงามที่อาจเกิดจากภาพ จากเสียง จากจินตนาการ จากตัวอักษร หรือ ประสาทสัมผัสอื่นๆ

ดังนั้นอาจกล่าวได้โดยสรุปได้ว่า สุนทรียศาสตร์ศึกษา คือ การศึกษาถึง ความงามทั้งในงานศิลปะและธรรมชาติ และมนุษย์สามารถรับรู้คุณค่าความงามทั้งใน ด้านผลงานศิลปะและความงามในธรรมชาติได้ด้วยประสาทสัมผัส เพื่อให้เกิดความ ซาบซึ้ง เบิกบาน ยินดี ซึ่งหมายถึง การรับรู้ในสุนทรียภาพของความงามนั่นเอง ทั้งนี้ การที่จะรับรู้ได้ถึงความงามสุนทรียะนั้นย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์การอบรมฝึกฝน ตลอดจนอุปนิสัยของแต่ละบุคคลด้วย

สุนทรียศาสตร์กับความงาม

ความงามทางสุนทรียะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ความงามในธรรมชาติ

ภาพดอยหลวงเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

(ที่มา: อำนาจ ชัดวิชัย, 2560)

2. ความงามของศิลปะหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

ภาพวัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(ที่มา: อำนาจ ชัดวิชัย, 2560)

พัฒนาการทางสุนทรียศาสตร์

มีนักวิชาการมากมายที่ได้ออกแบบหลักสูตรพัฒนาทางพัฒนาการทางสุนทรียภาพและยังคงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในหัวข้อนี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงทฤษฎีการพัฒนาของสุนทรียภาพของไมเคิล เจพาร์สัน (Aesthetic development by Michael J. Parson) ที่ได้ศึกษาและนำเสนอเมื่อ ค.ศ. 1987 ซึ่งได้พัฒนามาจากโมเดลของเขาเองเมื่อปี ค.ศ. 1976 และ 1978 ลักษณะของปีแรกๆ พาร์สันได้กำหนดขั้นการพัฒนาไว้ 4 และ 6 ขั้นตอน จึงมาปรับปรุงจนเคลื่อนการพัฒนาเป็น 5 ลำดับขั้นโดยมีลักษณะเฉพาะของแต่ละลำดับขั้นแตกต่างกันออกไป คำถามที่ใช้ของภาษานั้นจะกระตุ้นการตอบสนองเกี่ยวกับ “ดี” หรือ “เลว” ในการตัดสินภาพงานศิลปะ

พาร์สัน มีความสนใจในเรื่องปรัชญาของศิลปะและการศึกษาศิลปะในการพัฒนาความเข้าใจของผู้คนในหลักสูตรรวม และวิธีการใหม่ในการประเมินผลของการคิดในทางจิตวิทยาทางศิลปะร่วมสมัย พาร์สันเป็นผู้เขียนหนังสือเกี่ยวกับความเข้าใจของผู้ชมที่มีต่อศิลปะที่มีชื่อว่า “วิธีที่เราเข้าใจศิลปะการพัฒนาทางปัญญาเรื่องการตัดสินทางสุนทรียภาพ” ซึ่งได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ และใช้ในการสอนสุนทรียศาสตร์ในโรงเรียน ปัจจุบันเขาเป็นประธานของแผนกบัณฑิตศึกษาคณะกรรมการมีส่วนร่วมใน Annenberg/Getty และบรรณาธิการศิลปะศึกษา

พาร์สันเขียนเรื่องนี้มาจากประสบการณ์ย้อนหลังกว่า 10 ปี ที่ได้มีโอกาสนำกลุ่มคนเข้าชมงานศิลปะและทำการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ โดยที่พาร์สันได้บันทึกคำสัมภาษณ์และนำมาสังเคราะห์ทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของพาร์สันนั้นประกอบด้วย 5 ขั้น ซึ่งมีส่วนประกอบที่แยกออกจากกันและเน้นเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ โดยพื้นฐาน คือ การกำหนดกลุ่มแบ่งเป็นลักษณะขั้นๆ ในที่นี้ คือ กลุ่มของแนวความคิด ไม่ใช่คุณสมบัติของตัวบุคคลเป็นแบบแผนหรือโครงสร้างของภายในมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง มีแนวโน้มเป็นไปตามความคิดของบุคคล เพราะพวกมันเป็นสิ่งที่อยู่ภายใต้เกิดขึ้นด้วยเหตุผลการอธิบายขั้นในที่นี้ไม่ได้แปลว่าอธิบายบุคคลแต่เป็นชุดของแนวความคิดที่ถูกตีความออกมา พาร์สันมีความเชื่อว่า

บุคคลเป็นไปตามลำดับ เหล่านี้ในวิถีทางของแต่ละบุคคล สำหรับผู้ชมที่จะเริ่มต้นทำความเข้าใจในลำดับใกล้เคียงกันและจะมีการปรับปรุงความเข้าใจที่มีต่องานศิลปะที่ดียิ่งขึ้น แต่ละขั้นมีลำดับก่อนหลังต่อเนื่องกัน พาร์สันนำทฤษฎีนี้ขึ้นมาโดยมีฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิทยาต่างๆ ทฤษฎีของพาร์สันนี้ให้ความสำคัญในเรื่องของการรู้ การเข้าใจ เพราะเราจะเข้าใจบุคคลหนึ่งได้ก็ต่อเมื่อเราเข้าใจสิ่งที่เขาคิด การเข้าใจงานศิลปะเป็นลำดับพัฒนาการ นอกจากนี้ขั้นพัฒนาการของพาร์สันได้มาจากทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิทยาที่เป็นลำดับขั้นรูปแบบ ซึ่งบุคคลควรมีพัฒนาการตามลำดับจาก 1 ไป 5 สามารถเทียบเคียงกับระดับอายุได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามอาจมีความชัดเจนว่าผู้ชมจะอยู่ในขั้นต้นๆ ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้น ดังนี้

- ขั้นที่ 1 ความชื่นชมชื่นชอบ (Favoritism)
- ขั้นที่ 2 ความงามและเหมือนจริง (Beauty and realism)
- ขั้นที่ 3 การแสดงออก (Expressiveness)
- ขั้นที่ 4 แบบอย่างละรูปแบบ (Style and Form)
- ขั้นที่ 5 ความเป็นตัวของตนเอง (Autonomy)

ส่วนคอสเตอร์ (Koster, 2001) กล่าวว่าการพัฒนาการทางสุนทรียศาสตร์ นั้นก็เช่นเดียวกับการอ่านหนังสือ ซึ่งไม่มีความแตกต่างของลำดับขั้นการตอบสนองงานศิลปะ ก็มีการจัดอันดับจากความชอบหรือไม่ชอบเป็นการตอบสนองขั้นที่ 1 และคำถามทางปรัชญาสุนทรียเป็นการตอบสนองขั้นที่ 5 เช่นเดียวกับ การวิจัยที่แสดงว่า การพัฒนาสุนทรียภาพต้องการออกแบบกิจกรรมอย่างพิถีพิถันและสร้างอยู่บนการตอบสนองทางชีวภาพของผู้ชม ในขณะที่ความท้าทายของพวกเขาอยู่ที่การต่อสู้และการเพิ่มความเข้าใจ การวิเคราะห์งานศิลปะสามารถเปรียบเทียบได้กับกระบวนการเรียน ในส่วนของการค้นคว้าการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ศัพท์และพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ และอิทธิพลของสังคมผู้คนส่วนใหญ่สามารถทำได้ไม่มากไปกว่าการ

ตอบสนองในลำดับขั้นพื้นฐานของการค้นคว้าวิจัยศิลปะ การพัฒนาการรับรู้ในด้านสุนทรียภาพซึ่งเป็นส่วนประกอบอยู่ในหลายๆ ด้านสาขาวิชานั้นเอง

แนวคิดที่เป็นแรงบันดาลใจในการทำงานการวิจัยเชิงพื้นที่

แนวคิดที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษามาในขั้นพื้นฐานแล้วนั้นก็มาจากทฤษฎีของผู้ที่ได้ทำการศึกษามาก่อนหน้านี้แล้ว และมาทำการสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้ทำการศึกษาออกมาเป็นหัวข้อพอสังเขปที่จะทำให้อ่านได้ศึกษาให้เข้าใจแบบง่าย โดยผู้เขียนได้นำเอาข้อมูลที่ศึกษาของมะลิฉัตร เอื้ออาพันธ์ ที่ได้กล่าวแนวคิดในหัวข้อดังกล่าวมาก่อนแล้ว และผู้เขียนได้เสริมองค์ความรู้ที่ได้จากตนเองนำไปเรียบเรียงใหม่ให้อ่านได้ศึกษาแบบง่าย กล่าวถึง สาระสำคัญของทฤษฎีสุนทรียศึกษาของโบรติ ไว้ว่าทฤษฎีสุนทรียศึกษาของโบรติ เป็นระบบของการเรียนรู้ การรับรู้ การสอนวิชาศิลปะในที่นี้ หมายถึง สามารถปรับใช้กับศิลปะทุกๆ หมวดในสายวิจิตรศิลป์ เช่น ดนตรี ทัศนศิลป์ การเต้นรำ ศิลปะการแสดงหัวใจของทฤษฎีนี้อยู่ที่สิ่งที่โบรติ เรียกว่า การรับรู้อย่างมีศิลปะ (Aesthetic perception) ซึ่งเขาจัดให้ศูนย์กลางของสุนทรียศึกษาการรับรู้อย่างมีศิลปะอันนี้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการรับรู้ 2 ทาง คือ ความรู้ซึ่งอย่างมีสุนทรีย์ (Aesthetic apprehension) และการวิเคราะห์ต่างๆ (Analysis into parts) แล้วสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความรักอย่างรู้แจ้งนั่น คือ ความสามารถที่จะรักทะนุถนอมเห็นคุณค่าของสิ่งอันเป็นสุนทรียวัตถุเพราะได้รู้แจ้งถึงคุณค่าของสุนทรียวัตถุนั้นๆ โดยมีประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ผู้ชำนาญพิจารณาถึงมาตรฐานของศิลปะโดยที่แยกออกเป็น 2 จำพวกใหญ่ คือ

- 1.1 ศิลปะที่เป็นศิลปะแท้ (Serious Art)
  - 1.1.1 ศิลปะในระบบคลาสสิก (Classic)
  - 1.1.2 ศิลปะนอกระบบ (Avant-garde)
- 1.2 ศิลปะทั่วไป (Popular art)

ขั้นที่ 2 ผู้สร้างและวางแผนหลักสูตรเลือกสื่อสารสื่อการสอนตาม
มาตรฐาน 4 ด้าน

2.1 สื่อที่มีคุณสมบัติการรับรู้ทางประสาทสัมผัส (Sensory properties)

2.2 สื่อที่มีคุณสมบัติด้านโครงสร้าง (Formal properties)

2.3 สื่อที่มีคุณสมบัติแสดงความรู้สึก (Expressive properties)

2.4 สื่อที่มีคุณสมบัติด้านเทคนิค (Technical properties)

ขั้นที่ 3 ผู้สร้างและวางแผนหลักสูตรเลือกตัวอย่างสุริยวัตถุ (Aesthetic exemplars) เพื่อใช้ในการเรียนการสอนวัตถุที่เลือกมี 5 ประเภท คือ

3.1 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านส่วนประกอบประสาทสัมผัส

3.2 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านโครงสร้าง

3.3 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านความรู้สึก

3.4 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านเทคนิค

3.5 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านสุนทรีย์

ขั้นที่ 4 ครูเป็นผู้นำบทเรียนและประสบการณ์การแสดงออก 3 ด้าน คือ

4.1 ประสบการณ์ศิลปะปฏิบัติจากวัสดุต่างๆ

4.2 ประสบการณ์ด้านสุนทรีย์

4.3 ประสบการณ์ด้านศิลปะวิจารณ์

(4.2 และ 4.3 คือ ประสบการณ์จากงานศิลปะที่เลือกสรร)

ประสบการณ์ข้างต้นจะเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งในศิลปะ
นำมาจาก 2 สาเหตุ คือ

1. เนื่องจากเกิดความกระจ่างแจ้ง (Clarification)

2. เนื่องจากเกิดความรู้สึกจากการศึกษาที่เข้มข้น (Intensification)

ขั้นที่ 5 ผู้เรียนจะสามารถที่จะรับรู้ลึก เช่น นักประวัติศาสตร์ด้านศิลปะ
นักวิจารณ์งานศิลปะ และผู้รักความงาม

จากหลักการทฤษฎีสุนทรียศึกษาของโบรติในข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาผู้เรียนให้มีสุนทรียภาพสามารถรับรู้ถึงคุณค่าของความงาม จากสิ่งที่ตนประสบพบเห็นไม่ว่าจะเป็นผลงานจากศิลปะหรือสภาพแวดล้อมในธรรมชาติ ผู้สอนจะต้องช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดประสบการณ์การรับรู้ของตนที่มีต่อสิ่งเร้า หรือสิ่งที่พบเห็นโดยจะต้องอาศัยกระบวนการให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ซักถาม ตลอดจนรู้จักคิดวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดการตีความหมายของสิ่งเร้าต่างๆ อาจจะทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ทางการรับรู้ และจะเป็นหนทางไปสู่ประสบการณ์รับรู้คุณค่าทางความงามหรือการรับรู้ทางสุนทรียะได้

การรับรู้เชิงสุนทรียะและการรับรู้สุนทรียภาพในงานทัศนศิลป์

1. การรับรู้ทางสุนทรียศาสตร์

การศึกษาและสร้างสรรค์ศิลปะย่อมเกี่ยวข้องกับความจริง ความดีและความงาม เกี่ยวข้องกับสุนทรียะ ซึ่งเป็นเรื่องของความงาม ความไพเราะ ความสุขุม คัมภีรภาพ ความสงบสันติ เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและรสนิยม (test) รสนิยมซึ่งเป็นคำที่เขียนความกว้างหลากหลายทาง รสนิยมในการคิดการชื่นชมธรรมชาติ ศิลปะดนตรี การเลือกหนังสืออ่าน การเลือกดูภาพยนตร์ การใช้ชีวิตประจำวัน จูเน คิง แมคพี เชื่อว่ารสนิยมของคนเราสัมพันธ์กับปัจจัยหลัก 3 ด้านคือ

1. ประสบการณ์เฉพาะบุคคล
2. ระดับสังคมและเศรษฐกิจ
3. วัฒนธรรมประจำชาติ

ประเสริฐ ศิลรัตน์ (2542) ได้ให้ความหมายของ การรับรู้ทางความงาม และหลักการรับรู้ทางสุนทรียภาพดังนี้ คือ การรับรู้เป็นการใช้ประสบการณ์เดิมแปลความหมายสิ่งเร้าที่ผ่านประสาทสัมผัสแล้วเกิดความรู้สึก ระลึกรู้หมายความว่า เป็นอะไร หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการรับรู้ หมายถึงกระบวนการที่คนเรามีประสบการณ์กับวัตถุหรือเหตุการณ์ต่างๆ โดยอาศัยอวัยวะรับสัมผัสแล้วแปล

ความหมายสิ่งนั้นๆ เป็นความรู้ความเข้าใจในการรับรู้ประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ เป็นกระบวนการรับรู้ทางความงามซึ่งอาจจะมีกระบวนการที่คล้ายกับการรับรู้ทั่วไป คือ

1. การรับรู้ทางสุนทรียภาพมีความเข้าใจในสุนทรียวัตถุหรือสุนทรียภาพ อันได้แก่ ความรู้สึกถึงคุณค่าของสิ่งที่ตั้งตามในขั้นนี้ รับรู้และจะต้องมีพื้นฐาน ประสบการณ์เดิมหรือมีความรู้เกี่ยวกับสุนทรียวัตถุมาก่อน

2. ผู้รับรู้ต้องมีประสาทสัมผัสส่วนที่จำเป็นต้องใช้เกี่ยวกับการรับรู้เรื่องที่กำลังสนใจอยู่ในขณะนั้นอยู่ ในสภาพสมบูรณ์โดยไม่แย่ง การกิจในชีวิตประจำวันหรือกิจกรรมในชีวิตจริงเข้ามาเกี่ยวข้องและประสาทสัมผัสนั้นจะต้องได้รับการฝึกปรือมาก่อน เพราะมีความรู้สึกบางอย่างที่สภาพร่างกายและจิตใจสามารถรับรู้ได้ แต่ว่าไม่เกิดความรู้สึกในเชิงสุนทรียเพราะความรู้สึกนั้นละเอียดอ่อนและสลับซับซ้อนเกินไป ซึ่งต้องมีการฝึกสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์ จินตนาการเชิงซ้อน ดังทำนองคำกล่าวที่ว่า “หากไร้ไสตทางดนตรีแล้ว แม้จะเป็นการบรรเลงที่วิเศษสักเพียงใดก็ตาม ก็หาไม่ประโยชน์ต่อผู้รับฟังไม่”

3. ความรู้สึกจากการรับรู้ต้องสร้างอารมณ์บางอย่างขึ้นเป็นตัวเป็นตน อันได้แก่อารมณ์สมมุติ หรือจินตนาการเป็นเรื่องราว อันเกิดจากการกระตุ้นเร้าของสิ่งที่กำลังรับรู้ เช่น ความรู้สึกเวลาฟังดนตรีหรือความรู้สึกเมื่อเห็นดวงตะวันลับขอบฟ้า เป็นต้น

4. ความรู้สึกต้องทำหน้าที่ถ่ายทอดความหมายของบางอย่างมายังเรา ซึ่งการที่ความรู้สึกสร้างอารมณ์บางอย่างขึ้นนั้นเป็นการตอบสนองต่อความรู้สึกเอง โดยที่สภาพร่างกายกับจิตใจก็มีปฏิกิริยาให้เกิดความรู้สึกที่ตรงกันขึ้นในจิตใจทำให้ร่างกายทุกส่วนเกี่ยวข้องกับความรู้สึกทางสุนทรียะนั้น เช่น ร่างกายทุกส่วนที่เคลื่อนไหวไปตามความรู้สึกขณะที่ฟังดนตรี หรือชมภาพยนตร์ที่ตื่นเต้นสนุกสนาน หรือชมงานศิลปะ หรือเกิดการเกร็งเมื่อดูการแข่งขัน เป็นต้น

5. ต้องรู้สึกรู้ตัวเองอยู่เสมอว่าตนเองกำลังสนใจ หรือดูอะไรอยู่ ไม่ใช่เพียงแต่ดูเท่านั้น คือ ต้องมีสมาธิหรือใจจดจ่อกับสิ่งเร้า ในลักษณะความคิด ล่องลอยไม่ใช่อารมณ์ร่วมหรือแยกภาวะทางจิตเข้ามาเกี่ยวข้อง

วิรุต ตั้งเจริญและคณะ (2544) ได้กล่าวถึง การรับรู้ทางสุนทรียภาพการรับรู้ทั้งที่เกี่ยวข้องกับผู้สร้างสรรค์งานศิลปะและผู้ชื่นชม (Appreciator) ย่อมส่งผลไปสู่การพัฒนางานศิลปะและการชื่นชมในฐานะที่สภาพการรับรู้ของศิลปินส่งผลไปสู่ปรากฏการณ์ที่เป็นงานศิลปะและสภาพการรับรู้ของผู้ชื่นชมที่ส่งผลไปสู่ศักยภาพโดยการชื่นชม รวมทั้งแรงผลักดันจากผู้ชื่นชมและสังคมที่มีต่อศิลปะ เราอาจพิจารณาได้ 3 ด้าน คือ

1. การรับรู้ (Perception)
2. สื่อโดนใจ (Inspirations)
3. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2546) กล่าวถึง การรับรู้ทางสุนทรียะไว้ว่าในทางจิตวิทยาอารมณ์ทางสุนทรียะหรืออารมณ์ทางความงามจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อประสาทสัมผัสได้รับรู้โลกภายนอกจนก่อให้เกิดความรู้สึกแล้วนั้น การรับรู้ทางสุนทรียภาพ ประเด็นและเงื่อนไขที่ต่างไปจากการรับรู้โดยทั่วไปกล่าว คือ การรับรู้ที่ก่อให้เกิดผลด้านอารมณ์สุนทรียะได้จะต้องเป็นการรับรู้ในรสสัมผัสนั้นๆ โดยไม่ได้มีประโยชน์หรือเหตุผลอื่นใด หากแต่เป็นการรับรสชาติของเสียง รูปการเคลื่อนไหว หรือความงดงามทางสัญลักษณ์ด้านภาษา ที่ไม่มีประโยชน์อื่นใดมาเคลือบแฝงเท่านั้น อารมณ์ทางสุนทรียะหรืออารมณ์ทางความงามจึงจะเกิดขึ้น

มน โปสุทธิรัตนานนท์ (2546) กล่าวถึง การรับรู้ทางสุนทรียภาพว่าเป็น การรับรู้ความจริงต่อโลกภายนอกรวมทั้งสุนทรียวัตถุ หรือผลงานทางศิลปะด้วยเมื่อเกิดความซาบซึ้งทางสุนทรียะ (Aesthetic apprehension) และเป็นความรู้ทางอารมณ์รู้สึกความรู้ดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงหรือไม่เป็นจริงแต่อย่างใด แม้ในการรับรู้ดังกล่าวจะมีความคล้ายจริงอยู่บ้างแต่สิ่งที่มีนัยเกี่ยวข้องโดยตรงก็คือ

อารมณ์รู้สึกงาม ปิติ อิ่มเอิบ อิ่มใจ พอใจ ตีใจ เสียใจ สะใจ ประทับใจ สะเทือนใจ ความรู้สึกกล่าวเป็นประสบการณ์สุนทรีย์ยะ คือ ความคิดรวบยอด (Conception) ชั้นพิจารณาเป็นจินตนาภาพ (Image) มนุษย์ส่วนใหญ่ยอมรับว่าความรู้และประสบการณ์สุนทรีย์ยะมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตจริงในอารมณ์รู้สึกอยู่บ้าง ซึ่งเป็นความจริงด้านใน (อติวิสัย) ของมนุษย์อยู่มากไม่ว่ามันจะไม่เกี่ยวข้องกับความจริงด้านนอก (ภาวิสัย) ในโลกของสรรพสิ่งก็ตาม

โกสุม สายใจและคณะ (2547) ได้สรุปการรับรู้คุณค่าทางความงามโดย การรับรู้ทางสุนทรีย์ภาพของมนุษย์ไว้ ดังนี้

1. การรับรู้ค่าความงามได้เพราะสิ่งต่างๆ มีความงามอยู่ในตัวมันเอง สิ่งที่มีความงามจะปรากฏให้เห็นในลักษณะของรูปร่าง รูปทรง ได้สัดส่วนเหมาะสมจน กำหนดเป็นเกณฑ์ขึ้น นอกจากนี้การอธิบายถึงความงามหรือสิ่งที่มีความงาม แม้จะ พัฒนาละเอียดอย่างไรก็ตามจะได้ผลน้อยกว่าการได้พบได้เห็นและสัมผัสของจริง ทำให้เกิดการรับรู้ในขณะนั้น คือ ประสบการณ์ตรง

2. รับรู้ค่าความงามได้เพราะจิตของเรากำหนดเอง ความงามเป็นเรื่อง ของความรู้สึกที่เกิดขึ้นในความคิดในความรู้สึกของมนุษย์ ถ้าสิ่งต่างๆ มีความงามอยู่จริงมนุษย์ทุกคนก็ต้องเห็นความงามเท่ากัน แต่ในความจริงแล้วเราเห็นความงาม ต่างกัน เพราะมีอารมณ์มีความรู้สึกต่างกันขึ้นอยู่กับความชอบหรืออารมณ์ความรู้สึก ของแต่ละคน (จิตพิสัย) นอกจากนี้อารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์มีผลโดยตรงต่อ การรับรู้ค่าความงาม

3. รับรู้ค่าความงามได้เพราะมีสภาวะที่สมดุลระหว่างจิตกับวัตถุ การรับรู้ค่าความงามเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่มีความงาม (จิตใจกับวัตถุ) นั่นคือ การรับรู้ค่าความงามที่สมบูรณ์นั้นวัตถุต้องมีความสวยงามด้วยและจิตใจของ เราอยู่ในสภาพพร้อมที่จะรับรู้ความงาม ด้วยถึงจะเกิดการรับรู้ค่าความงาม (สัมพัทธ นิยม)

4. รับรู้ค่าความงามได้โดยการเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ ที่มีมนุษย์เคยพบ เคยเห็นมีประสบการณ์มาตั้งแต่เกิดจนปัจจุบันจะกลายเป็นฐานหรือเป็นกรอบอยู่ในใจ เมื่อได้พบเห็นสิ่งใหม่ก็จะเกิดการเปรียบเทียบโดยอัตโนมัติกับสิ่งเก่า และสามารถประเมินได้ว่าสิ่งที่พบเห็นใหม่นั้นงามหรือไม่งาม ดีหรือไม่ดี สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การที่เราเห็นสิ่งต่างๆ สวยงามเพราะเราเคยเห็นสิ่งที่ไม่งามมาก่อน

การรับรู้ค่าความงามทางศิลปะเป็นสภาวะที่เหมาะสมทั้งวัตถุสิ่งของ (สิ่งสุนทรีย์) มีความงามความไพเราะอันเกิดจากทักษะฝีมือของศิลปิน ผู้ดู ผู้ชมอยู่ในสภาพที่พร้อมที่จะรับรู้ พร้อมทั้งจะฟัง (ไม่มีการบังคับ) การรับรู้ค่าความงามทางศิลปะก็จะเกิดขึ้นมากน้อยตามกรอบประสบการณ์ของแต่ละคน

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการรับรู้ทางทัศนศิลป์และการรับรู้เชิงสุนทรีย์หรือความงามจะเกิดขึ้นกับบุคคลได้นั้น ต้องอาศัยประสบการณ์และพัฒนาการทางการมองเห็นการเห็นสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อมเพื่อการรับรู้ทางการเห็นเป็นกระบวนการที่จะเชื่อมโยงไปสู่การเปลี่ยนแปลงความหมายและการรับรู้ถึงคุณค่าของความงาม

ดังที่ สุชาติ สุทธิ (2538) ได้กล่าวถึง การรับรู้ทางการเห็นว่ามิมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ทางทัศนศิลป์เพราะการรับรู้ทางการเห็นเป็นสื่อและตัวแปรความหมายของการรับรู้ ซึ่งการรับรู้ทางการเห็นมีความหมายว่า เป็นกระบวนการของการเห็นได้เลือกสรรสิ่งที่เห็นเป็นข้อมูลของการรับรู้ แล้วป้อนเข้าสู่ความรู้สึกนึกคิดสมองและจิตใจเป็นตัวแปลออกมาเป็นความหมายจากสิ่งที่เห็นว่าเป็นอะไรหรือหมายถึงอะไร ช่วงขณะที่เห็นการแปลความหมายจากสิ่งที่เห็นจะถูกต้องหรือเหมือนกับทุกคนหรือไม่ขึ้นอยู่กับมุมมองและประสบการณ์ทางการเห็นที่เป็นส่วนตนของแต่ละบุคคล

2. ประสบการณ์สุนทรียศาสตร์

ประสบการณ์สุนทรียศาสตร์มีส่วนประกอบ 3 ส่วนคือ

1. ส่วนที่เป็นตัวสุนทรียะ ได้แก่ วัตถุ สิ่งของต่างๆ ที่เกิดขึ้นเองในธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะประกอบด้วย โครงสร้างเป็นรูปทรงต่างๆ เช่น รูปทรงของต้นไม้ ก้อนหิน ภูเขา ลำธาร สัตว์ เป็นรูปทรงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ส่วนรูปทรงที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ผลงานศิลปะที่มองเห็น เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ สถาปัตยกรรม ตลอดจนศิลปกรรมของชนชาติอื่นๆ ด้วย

2. ส่วนที่เป็นความรู้สึกสุนทรียะ ได้แก่ ความรู้ที่ตอบสนองของเรา หลังจากที่เรารับประสบการณ์สุนทรียะแล้ว และอาจให้ความรู้สึกมาก พอใจ ไม่พอใจ เพลิดเพลิน กินใจ จับใจ สمیمตัว ผลอใจ ให้ความสุข และเกิดสำนึก เป็นต้น

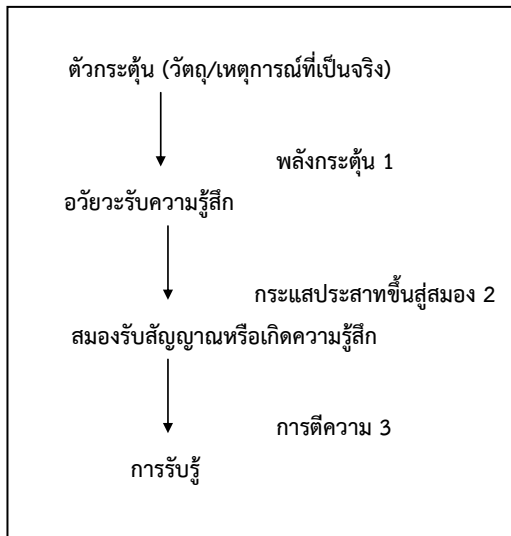
3. ส่วนที่เป็นความคิดรวบยอด คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคคลผู้ที่ได้รับความรู้สึกและประสบการณ์ทางสุนทรียะนั้นแล้ว สามารถสร้างความคิดและสรุปว่าสิ่งที่ได้รับนั้นให้แนวคิดอะไรบ้างก่อให้เกิดความสำนึกอย่างไร โดยไม่มีผลสรุปเป็นการตอบแทน

3. สุนทรียภาพและสมองซีกซ้าย-ขวา

ธรรมชาติได้สร้างมนุษย์ให้มีประสาทสัมผัสที่มีประสิทธิภาพมากทั้งตา หู จมูก ลิ้นและกายสัมผัส ตามองเห็นภาพและสีสันทูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นสัมผัสรสและการสัมผัสสิ่งต่างๆ เราจะเกิดความรู้สึก (sensation) ความรู้สึกเป็นอาการเบื้องต้น แล้วจึงเกิดการรับรู้ (perception) ขึ้นรับรู้ว่ามีภาพอะไร กินอะไร เสียงอะไร ความรู้สึกที่ได้สัมผัสก่อให้เกิดการรับรู้และการตีความ การตีความซึ่งเป็นกระบวนการของสมองและมีประสบการณ์อารมณ์ความคิดแรงจูงใจเข้ามาเกี่ยวข้อง

ความงามที่ประสานกันทั้งในเชิงปรัชญาและเชิงวิทยาศาสตร์สัมพันธ์กับกระบวนการสร้างการทำงานของสมองซีกซ้าย-ขวา ที่แยกภารกิจแต่ทำงานประสานกัน การรับรู้และการทำงานของสมองซีกซ้ายจะเน้นหนักไปทางเหตุผล

ตัวเลข ภาษา การคาดค่านวณ การวิเคราะห์ การวางแผน ส่วนสมองซีกขวาที่เน้นหนักไปทางภาพจินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึก วิธีสัมผัส การสังเคราะห์ ภาพรวม สมองทั้งสองซีกทำงานประสานกันด้วย (corpus callosum) ทำให้คนเรามีเหตุผลและอารมณ์ควบคู่กันไปพร้อมทั้งมีวุฒิภาวะทางปัญญา (IQ) และวุฒิภาวะทางอารมณ์ (EQ) ควบคู่กันไปด้วยเช่นกัน

ภาพการแสดงการกระตุ้นสุนทรียภาพด้วยสมองซีกซ้าย-ขวา

4. การรับรู้สุนทรียภาพในงานทัศนศิลป์

ทัศนศิลป์ (Visual art) เป็นงานศิลปะที่มองเห็นได้ รับรู้ด้วยตา นอกจาก “ทัศนยะ” จะหมายถึง งานศิลปะที่มองเห็นแล้วยัง หมายถึง การสร้างสรรค์จากสื่ออดใจ (inspiration) ที่มองเห็นได้ประจักษ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม สื่ออดใจไม่ได้เกิดจากสิ่ง ที่มองไม่เห็น คิดฝันเอาเอง ไสยศาสตร์หรือจินตนาการในเชิงจิตนิยม กุลสตาฟ คูเบท์ ศิลปินลัทธิสำนัญนิยม (realism) เคยกล่าวไว้ว่า “ฉันไม่เคยเห็นเทพธิดา ฉันจึงเขียน

เทพธิดาไม่ได้” แล้วคูเบทก็เขียนภาพเฉพาะวัตถุสิ่งแวดลอมและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น การที่เรามองเห็นภาพเดียวกันแต่กลับเห็นภาพ และตีความหมายแตกต่างกันไปทั้งที่ภาพนั้นคงที่จะแสดงให้เห็นว่าการรับรู้ของเราต่างหากที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะฉะนั้นกระบวนการรับรู้ทางการเห็นและการแปลความหมายนั้นมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ คุณค่า ความงามของศิลปะทั้งผู้สร้างสรรค์ศิลปะและผู้ดูศิลปะ ต่างจะได้เห็นคุณค่าและความแปลความหมายของผลงานแต่ละชิ้นออกมาไม่เหมือนกัน ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสภาพในการรับรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ทางการเห็นของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ การมองเห็นแบบธรรมดาหรือแบบทั่วไปนั้นเป็นการมองเห็นหรือรับรู้ในธรรมชาติและสิ่งแวดลอมที่ปราศจากการสังเกต ความตั้งใจและได้รับความประสงค์คล้ายกับปรากฏการณ์นั้นเกิดขึ้นโดยทันทีเป็นปกติวิสัย ซึ่งแตกต่างจากการรับรู้การเห็นทางศิลปะที่เป็นความสามารถที่จะเข้าใจได้ กินความกว้างขวางจากภายนอกสู่ความรู้สึกภายในมากกว่า

มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2546) กล่าวถึง หลักการรับรู้ทางทัศนศิลป์และสุนทรียะทางทัศนศิลป์ไว้ดังนี้ หลักการรับรู้ทางทัศนศิลป์ซึ่งใช้วิสัยเป็นสื่อในการสร้างสรรค์ และสื่อสารสุนทรียรสและเน้นจำเพาะการรับรู้ทางการเห็นเป็นสำคัญ และการรับรู้ทางการเห็นจึงมีความสำคัญต่อการรับรู้ทางทัศนศิลป์ ตามปกติการเห็นหรือการมองเห็นของมนุษย์ต่ออากศยปัจฉัยแวดลอมอื่นๆ เขาช่วยที่สำคัญได้แก่ แสงสว่าง มนุษย์ใช้ตาในการสัมผัสรับรู้ การรับรู้ทางประสาทส่วนนี้จะส่งผ่านข้อมูลข่าวสารทางการเห็นไปยังสมองและจิตของมนุษย์ ก่อนที่มนุษย์จะแสดงอาการตอบสนองทางอารมณ์รู้สึกทางคำพูดหรือพฤติกรรมต่อวัตถุทางการเหตุนี้ๆ กระบวนการรับรู้ทางการเห็นได้เลือกสรรสิ่งที่เห็นได้เชื่อมโยงกันไปกับการแปลความหมายและตอบสนองในช่วงขณะที่เห็นนั้น การรับรู้ทางสุนทรียภาพผลงานศิลปะก็จะมี การตอบสนองทางสุนทรียและปรากฏออกมาในด้านอารมณ์รู้สึก เช่น พึงพอใจ ประทับใจ อิมใจและสะเทือนใจ เป็นต้น

การแปลความหมายและการตอบสนองอันเกิดจากการรับรู้ทางการเห็นของแต่ละคนจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ลักษณะและคตินิยมของแต่ละคน สิ่งที่ได้รับรู้ทางการเห็นจะถูกเก็บไว้ในรูปของจินตนาภาพหรือภาพลักษณ์ (image) การรับรู้ทางการเห็นที่เกี่ยวกับทัศนศิลป์จะมีรายละเอียดที่ซับซ้อนประณีตเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของศิลปะและสิ่งงามนั้นๆ โดยเฉพาะที่เป็นข้อมูลความรู้ด้านอารมณ์และความรู้สึก (sensorial) อันเกิดจากทัศนธาตุ ศิลปะธาตุและสุนทรียธาตุ ประกอบกัน

สุนทรียะในทัศนศิลป์

1. ทัศนศิลป์ควรมีคุณสมบัติที่แท้จริงในตัวมันเองดังนี้ คือ คุณสมบัติทางกายภาพภายใน (Physical Substrates) คุณสมบัติต่อความรู้สึกทางกายภาพที่สำแดงให้เห็นได้ และคุณสมบัติทางความหมายต่อชุมชน นอกจากนี้ยังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติอื่นๆ อีกเช่น คุณสมบัติในการดำรงอยู่คุณสมบัติที่ให้ความรู้สึกเพิ่มพูน คุณสมบัติที่ก่อให้เกิดความคิดเชื่อมโยง และคุณสมบัติที่มีความพร้อมสมบูรณ์ทุกด้าน

2. มูลฐานทางทัศนศิลป์ (Art elements) ประกอบด้วย จุด เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว ค่าน้ำหนัก บริเวณว่าง ฯลฯ

3. หลักการของทัศนศิลป์ (Principle of art) ได้แก่ ดุลยภาพ การเน้น สัดส่วน ความกลมกลืน ความหลากหลาย ความมีเอกภาพ จังหวะ เป็นต้น

4. องค์ประกอบในทัศนศิลป์ (Composition in Visual art) หมายถึงเงื่อนไขในการจัดวางเรียบเรียงทัศนธาตุ หรือปัจจัยศิลปะ อันเป็นการปรุงแต่งตามลักษณะอัตวิสัยให้มีจุดสนใจหลัก จุดสนใจรอง องค์ประกอบศิลปะยังต้องมีรูปแบบอันเกิดจากทัศนธาตุที่เลือกสรรแล้ว มีเนื้อหาอันเกี่ยวเนื่องด้วยรูปธรรมและนามธรรม สอดคล้องกับทัศนศิลป์แต่ละประเภทแต่ละเทคนิค หรือกระบวนการสร้างสรรค์เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปะภาพพิมพ์ เป็นต้น

5. คุณค่าทางสุนทรียะในทัศนศิลป์ ได้แก่ คุณค่าทางเรื่องราว คุณค่าทางการแสดงออกและคุณค่าทางรูปแบบรูปทรง ซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับองค์ประกอบศิลป์ คุณค่าทางสุนทรียภาพในทัศนศิลป์แท้จริงเป็นคุณค่าที่เกิดจากการรับรู้โดยรวมในระดับผัสสะและคิดเชื่อมโยงในระดับเพ่งพินิจ

นอกจากนี้ สวนศรี ศรีแพงพงษ์ (2538) ยังได้กล่าวถึงความหมายขององค์ประกอบของการรับรู้ไว้ดังนี้ การรับรู้เป็นส่วนประกอบประการแรกของมนุษย์จะพบว่า ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ได้มักจะเป็นผู้พบมาก เห็นมาก รู้มาก และพยายามสังเกตจากการรับรู้ นั่น การรับรู้ที่แน่นอนโดยปกติมักจะเกิดเมื่อเราพบเห็นเรื่องต่างๆ ที่ประทับใจหรือประสบกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่น่าสนใจ อย่างไรก็ตาม การรับรู้ของมนุษย์แต่ละคนนั้นย่อมแตกต่างกันไป ไม่เหมือนกัน บางคนมีประสาทสัมผัสที่มีความจำดี หรือบางท่านเห็นวัตถุอย่างเดียวกันแต่อยู่คนละมุมก็มองเห็นต่างกันอย่างชัดเจนในการรับรู้มีหลายประการคือ

1. รูปและพื้น การที่เรามองเห็นวัตถุแต่เรารับรู้พร้อมๆ กันทั้งรูปและพื้น วัตถุเป็นรูปและบริเวณเป็นพื้น เมื่อเราเห็นม้าลายเราเห็นรวมๆ กันทั้งลายดำและลายขาว และเราไม่สามารถตอบได้ว่าม้าลายนั้นมีลายดำหรือลายขาว เมื่อเรามองลายดำเป็นรูปพื้นสีขาวเราก็เห็นลายดำ แต่เมื่อเรามองลายขาวเป็นรูปพื้นเป็นสีดำเราก็เห็นลายขาว

2. แสงและเงา ก็รับรู้ได้เพราะมีแสงสว่างบริเวณที่วัตถุตั้งอยู่ ถ้าไม่มีแสงสว่างน้ำหนักของวัตถุก็ไม่มี ถ้าเราเห็นแสงสว่างเท่าๆ กันไม่มีเงาน้ำหนักของสิ่งที่มองเห็นไม่ต่างกันก็จะไม่สามารถเห็นอะไรได้คงเห็นเป็นหมอกไปหมด และแสงเงายังมีส่วนทำให้วัตถุเปลี่ยนแปลงไปด้วย

3. ตำแหน่งและสัดส่วน การที่เรารับรู้ได้หรือมองเห็นได้เพราะตำแหน่งของเราและตำแหน่งของวัตถุ ถ้าเราเข้าใกล้วัตถุนั้นก็มองเห็นชัด เห็นส่วนละเอียดมาก แต่ถ้าอยู่ไกลก็มองเห็นไม่ชัดและวัตถุที่อยู่ใกล้เรามักจะมีขนาดใหญ่ วัตถุที่อยู่ไกลมากมักมีขนาดเล็กเป็นสัดส่วนกัน

4. ความเคลื่อนไหว การที่เรารับรู้ได้เพราะความเคลื่อนไหวของวัตถุนั้นๆ หรือเพราะเราเคลื่อนไหวเอง ตัวอย่างเช่น ถ้ามีใครเอาผ้ามาผูกตาแล้วให้เดินรอบๆ ห้องเราก็สามารถรู้ได้ว่าห้องนั้นกว้างยาวขนาดไหน มีอะไรในห้องนั้นบ้าง

5. การสัมผัสสลับคลำ การที่เรารับรู้ได้หรือมองเห็นได้เพราะการสลับคลำ สัมผัสเราอาจหลับตาแล้วมีคนเอาวัตถุมาวางบนฝ่ามือเราก็จะรู้ว่าวัตถุนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร หรือรูปหน้า รูปขา เราก็ทราบว่ามีขี้นหรือไม่มีขี้นหน้าแข้งมากน้อยเพียงไร

จากทัศนะเกี่ยวกับการรับรู้ทางสุนทรียภาพของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่าการรับรู้ทางสุนทรียภาพของมนุษย์เกิดขึ้นจากประสบการณ์ทางการมองเห็น การรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสของมนุษย์ ที่มีต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและผลงานอันน่าประทับใจที่มนุษย์สามารถสัมผัสและรับรู้ได้ การรับรู้ดังกล่าวจะแตกต่างกันมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในการพบเห็น และสัมผัสของแต่ละคนมนุษย์ สามารถพัฒนาการรับรู้ได้ด้วยการฝึกฝน การรู้จักสังเกต สอบถาม และวิเคราะห์ และเหตุนี้เองมนุษย์จึงต้องเรียนรู้อองค์ประกอบพื้นฐานทางทัศนศิลป์ การรับรู้รูปและพื้นแสงและเงา ตำแหน่งและสัดส่วน จังหวะและความเคลื่อนไหว ตลอดจนความมีเอกภาพ อันเป็นส่วนประกอบที่จะทำให้มนุษย์เกิดการรับรู้ทางสุนทรียภาพสมบูรณ์

การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในการรับรู้ผ่านการมองงานพุทธศิลป์ให้กลมกลืนกับศาสนาอื่น

จากการสังเกตนั้นและหาข้อมูลโดยรอบสถานที่สำคัญที่ผู้เขียนได้ลงพื้นที่สำรวจพบว่า บุโรพุทโธนั้นเป็นพุทธสถานแบบฮินดูชาวผสมผสานกับศิลปะแบบอินเดียและอินโดนีเซียเข้าด้วยกัน โดยสร้างจากหินภูเขาไฟเป็นรูปทรงชั้นบันไดแบบพีระมิตบนฐานสี่เหลี่ยม องค์เจดีย์มีลักษณะเป็นรูปทรงดอกบัวซึ่งสื่อถึงสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ถ้ากล่าวถึงเรื่องวัดวาอารามและศาสนสถานในพระพุทธศาสนานั้น

ศาสนสถานที่นี่ถือว่ามีขนาดใหญ่ที่สุดในโลกก็ต้องยกให้เป็นที่ “บุโรพุทโธ” ในประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งแม้ว่าปัจจุบันอินโดนีเซียจะเป็นประเทศที่มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามมากที่สุดในโลก แต่บุโรพุทโธก็ยังเป็นศาสนสถานสำคัญที่ประชาชนทั่วไปให้ความสนใจ และนักท่องเที่ยวทั่วโลกต่างอยากจะได้มาสัมผัสสักครั้งในชีวิต รอบๆ วิหารบุโรพุทโธเต็มไปด้วยหินสลักหินปูนต่ำซ้อนกันเป็นชั้นๆ ลดหลั่นกันไปแต่ละชั้นแสดงคติธรรมทางพุทธศาสนา อาทิ ชั้นแรกเป็นชั้นที่มี ความหมายถึง การที่มนุษย์ยังเกาะเกี่ยวอยู่กับการเวียนว่ายตายเกิดและวนเวียนอยู่กับกิเลสตัณหา กามราคะ ชั้นที่สองสูงกว่าชั้นกามธาตุเล็กน้อยแสดงถึงการที่มนุษย์หลุดพ้นจากกิเลสทางโลกได้บ้าง แต่ก็ยังมีส่วนที่ยึดติดกับทางโลกอยู่ ชั้นสุดท้ายเป็นชั้นของการปฏิบัติขั้นสูงหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาทั้งภวตัณหาและวิภวตัณหา ในชั้นบนสุดของบุโรพุทโธ ที่ถือว่าเป็นส่วนยอดสุดของวิหารจะเห็นเป็นเหมือนดอกบัวขนาดใหญ่ตั้งตระหง่านอยู่กลางหุบเขา มีผู้อุปมาภาพที่ปรากฏนี้ว่าเป็นดั่งสรวงสวรรค์ที่แสดงถึงการหลุดพ้นจากทุกสรรพสิ่งในโลกหรือที่เรียกว่านิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุดของศาสนาพุทธ

ในแต่ละวันจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวอินโดนีเซียและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทั้งที่เป็นชาวพุทธและต่างศาสนาแวะเวียนมาชมความงดงามและอลังการของบุโรพุทโธกันอย่างไม่ขาดสายนับว่าเป็นศาสนสถานสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่

ผู้เขียนมีความคิดและแรงบันดาลใจในการเข้าสู่เขตเพื่อออกรู้และทราบความงดงามที่เกิดขึ้นต่อการสัมผัสแรกของสถาปัตยกรรมที่ถือว่างดงามและยิ่งใหญ่ อันหนึ่งก็ว่าได้ ผู้เขียนเลยเสนอแนวคิดที่ว่า “สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) อันเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความงามเกิดขึ้นในเยอรมนีในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นความพยายามที่จะอธิบายและเข้าใจถึงการเกิดความรู้สึก (Sensation) ต่อความงามนั้นว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร อะไรคือตรรกะ เกณฑ์หรือมาตรฐานที่ทำให้มนุษย์รู้สึกว่าการนั้นงามหรือสิ่งนี้ไม่งาม และทุกคนต่างมีความรู้สึกร่วมต่อความงามนั้นหรือไม่อย่างไร อะไรคือเกณฑ์สากลที่จะทำให้มนุษย์สามารถจัดระเบียบและสามารถตอบคำถามเหล่านี้โดย

ไม่ต้องพึ่งเกณฑ์ของศาสนาหรือพึ่งพาอะไรอย่างอื่นอีกต่อไป เมื่อศิลปะมีความเป็นเอกเทศไม่มีหน้าที่ในการดำรงอยู่เพื่อสิ่งใด การแสวงหาคำตอบให้ได้ว่าเป้าหมายของศิลปะและการแสวงหาศาสตร์แห่งความงามภายใต้อาณาเขตของสถาปัตยกรรมทางศาสนาของประเทศอินโดนีเซียนี้จึงได้เกิดขึ้นอย่างไร เมื่อก่อนความงามอยู่ในโครงสร้างของศาสนาแต่ตอนนี้เราไม่ได้ต้องการโลกแบบนั้นอีกแล้วเพราะฉะนั้นพอคนหลุดออกไปจากโลกแห่งศาสนา ศิลปะก็ประสบปัญหาในตัวเองว่าศิลปะพวกนี้มีเป้าหมายหรือหน้าที่ (function) เพื่ออะไร ซึ่งเราจะพบว่าการแสวงหาคำตอบทางสุนทรียศาสตร์ไม่สามารถหาบทสรุปที่แน่นอนได้ แต่มันทำให้เราได้ขบคิดและทำทาบกับประเด็นต่างๆ” ผู้เขียนคิดว่าบางสิ่งอาจถูกบางสิ่งอาจผิดขึ้นอยู่ที่การรับรู้สิ่งที่อยู่เบื้องหน้าของมนุษย์ที่ต้องการสัมผัสกับสิ่งนั้นจริงๆ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ขนชาติ ศิลปะทุกแขนง ทุกสิ่งล้วนแล้วแต่มีความงดงามในตัว แต่จะมีความหมายมากน้อยเพียงใดอยู่ที่การตีความหมายนั้นว่าลึกซึ้งแค่ไหน ในความงดงามแห่งสถาปัตยกรรมทางศาสนานั้นไม่ขึ้นอยู่กับศาสนาแต่ขึ้นอยู่กับการได้สัมผัสสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตรงหน้าว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไรแล้วสิ่งเหล่านี้จะมีความหมายที่มากมายกว่าศาสนาทุกเชื้อชาติทุกเผ่าพันธุ์ เพราะการจะมองความงดงามอย่างมองเห็นด้วยศาสนาเพราะอาจจะทำให้การรับรู้ความหมายของงานศิลปะไม่มีค่าด้วยมีสิ่งที่เรียกว่าศาสนาเข้ามาบิบบทบาทนั่นเอง

ศาสตร์แห่งสุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์ที่คลุมเครือไม่สามารถหาคำตอบที่ชัดเจนเป็นหนึ่งเดียวได้เนื่องจากการรับรู้ทางสุนทรียะเป็นการประสานระหว่างความรู้สึกหรืออารมณ์ (Feeling หรือ Emotion) ของมนุษย์เข้ากับตรรกะ (Rationality) สุนทรียศาสตร์ไม่ใช่แค่เรื่องเหตุผลแต่มันต้องสัมผัสกับอารมณ์ การหาคำตอบในเชิงสุนทรียศาสตร์จึงกลายเป็นความแตกต่างหลากหลายเหมือนกับการนำเสนองานของศิลปินที่มีแนวคิด รูปแบบและสื่อที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม “ไม่ได้หมายความว่าสุนทรียศาสตร์จะเป็นศาสตร์ที่ไร้ระเบียบ แต่ในทางกลับกันมันเป็นการจัดระเบียบ (Rationality) ของอารมณ์ความรู้สึก เนื่องจากตรรกะ (Rationality) เป็นสิ่งสากลไม่มีลักษณะเฉพาะ เป็นสิ่งที่อธิบายได้ถ่ายทอดและสอนกันได้ ในขณะที่

ความรู้สึก (Feeling) นั้นสอนกันไม่ได้แต่ต้องมีประสบการณ์ แล้วจะอธิบายทั้งสองสิ่งนี้อย่างไร คือ ปัญหาที่ได้สร้างความขัดแย้งและความมีดমনให้กับสุนทรียศาสตร์เป็นอย่างมาก” อย่างไรก็ตามความมีดมนนี้ไม่ได้หมายความถึงการหาทางออกไม่เจอหรือไม่สามารถอธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่ปรากฏได้ หากแต่เป็นความมีดมนในแบบที่มีเสน่ห์ชักชวนให้คนได้เข้ามาสนทนาตีความ ความสอดคล้องกันระหว่างสุนทรียศาสตร์และศิลปะในแง่หนึ่งจึงทำให้ศาสตร์ทั้งสองเป็นศาสตร์ที่ชักชวนให้เกิดการวิพากษ์ เป็นศาสตร์ที่ทำให้มนุษย์ได้คิด และสร้างความรู้จากภายในตนเอง โดยการแสดงความคิดเห็นตามมโนทัศน์ของความอิสระซึ่งเป็นสำนึกของคนตะวันตกในยุคสมัยใหม่ที่ปฏิวัติตนเองออกจากระบอบสถาบันกษัตริย์และการพึ่งพิงอยู่กับศาสนา

ตามที่คุณเขียนได้ทำการสำรวจตามการมองเห็นสิ่งที่ได้สัมผัสจริงและได้เก็บข้อมูลจริงของ ศาสนสถานสำคัญของชาวพุทธที่มีนามเรียกว่า “บุโรพุทโธ” สิ่งที่ได้รับจากการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่นั้นทำให้รับรู้การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในการรับรู้ผ่านการมองงานพุทธศิลป์ให้กลมกลืนกับศาสนาอื่นพบว่าสิ่งก่อสร้างที่พบเป็นสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมที่หน้าแปลกตา และมีพื้นที่สลับซับซ้อนมาก รวมไปถึงการซ่อมบำรุง บูรณปฏิสังขรณ์มีความยุ่งยากมาก แต่อาจจะมิข้อมูลในเอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัย อื่นๆ อยู่บ้างแต่ก็อาจจะไม่เน้นในด้านการสำรวจตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจริงและสัมผัสได้จริง ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาจริงหาเหตุผลจริงและข้อมูลจริง ณ ช่วงเวลาที่ได้ไปสัมผัสจริงที่ได้รับรู้ความงดงามแห่งศาสนสถานที่มีความแปลกประหลาดแห่งพลังศรัทธา ผู้เขียนได้ศึกษาข้อมูลในเบื้องต้นพอสมควรจากแหล่งต่างๆ ก่อนที่จะเดินทางไปเก็บข้อมูลงานวิจัยชิ้นนี้ ณ สถานที่จริง ซึ่งเป็นช่วงวันหยุด จึงทำให้มีพื้นฐานแห่งข้อมูลจากผู้คนนั้นมาก ในการรับรู้ของผู้เขียนเมื่อเดินขึ้นไปในชั้นแรกสิ่งที่พบคือศิลปะที่มีการผสมผสานหลายศาสนาอยู่ด้วยกันแบบลงตัว เป็นงานศิลปะที่เกิดจากการแกะหินในสมัยอดีตของช่าง แต่สิ่งที่พบได้คือ การแกะหินนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันซึ่งมีลักษณะที่มีความนูนและความสูงหรือตัวละครในเนื้อหินมีความอ้วน ผอม บาง หนา ต่างกัน จึงเชื่อได้ว่าช่างที่แกะหินนั้นมาจาก

หลากหลายแห่ง หลากหลายพื้นที่ อาจจะเป็นช่างใหญ่ประจำหมู่บ้านที่ถูกเรียกให้มาทำงานแกะหินในสมัยนั้นก็เป็นได้ ข้อมูลนี้เกิดจากการสนทนาระหว่างนักวิจัยที่ได้พบเจอและสัมผัสกับตัวงานศิลปะผ่านการมองเห็นงานพุทธศิลป์

ภาพลักษณะการแกะหินของช่างอินโดนีเซีย(บาหลี) ในอดีตลักษณะตัวละครหนาอวบ (ที่มา: อำนาจ ชัดวิชัย, ถ่ายเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2561)

และผู้เขียนได้เดินทางสำรวจบริเวณรอบๆ ในชั้นที่หนึ่งเพื่อหาข้อมูลในการรับรู้วัฒนธรรมผ่านการมองงานพุทธศิลป์ให้กลมกลืนกับศาสนาอื่น จึงได้พบกับนักท่องเที่ยวชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และอีกท่านหนึ่งเป็นสามีของนักท่องเที่ยวชาวไทย แต่นับถือศาสนาคริสต์ ได้เดินทางมาท่องเที่ยวประเทศอินโดนีเซีย จากประเทศไทย เพื่อมารักษาอาการเจ็บป่วยจากข้อศอกที่ปวดตื้อกับข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

“เดินทางมาเพื่อสักการบูชาสถานที่แห่งนี้ เพราะสามี เป็นคนนับถือศาสนาคริสต์ อาศัยอยู่ประเทศเยอรมนี เป็นผู้ที่อยากมามาก เพราะเขาได้เห็นเพื่อนของเขาได้มาเที่ยวแล้วรู้สึกประทับใจ และได้นำเรื่องราวสถานที่แห่งนี้ไปบอกกล่าวกับสามีตนเอง จึงได้พากันมาสักการะเพื่อเป็นสิริมงคลกับครอบครัวสักครั้งหนึ่งในชีวิต ส่วนในเรื่องศาสนานั้นเป็นส่วนตนเองว่าจะนับถือศาสนาไหนก็หลงรักสิ่งที่ศาสนาอื่น

ได้สร้างเอาไว้ เพราะเป็นสิ่งที่มีความงดงามและยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนไม่ว่าจะเป็น ศาสนาไหนก็สามารถมารับรู้ รับทราบถึงสิ่งที่เรียกว่า บุโรพุทโธ ได้ทุกคน ทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนา” (คุณวิไลวรรณ, อายุ 45 ปี, อาชีพแม่บ้าน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2561)

ภาพผู้เขียนได้สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก (ที่มา: อำนาจ ชัดวิชัย, ถ่ายเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2561)

ในส่วนของจินตนิรมิตเป็นสถาปัตยกรรมทางศาสนาพราหมณ์ที่ผู้เขียนได้ลงไปทำการสำรวจและเก็บข้อมูลจากสถานที่จริงที่จะสร้างข้อมูลงานวิจัยในหัวข้อหรือประเด็นการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในการรับรู้ผ่านการมองงานพุทธศิลป์ให้กลมกลืนกับศาสนาอื่น ซึ่งก็ได้พบว่าในส่วนของจินตนิรมิตนั้น ในขณะทำการลงพื้นที่จึงพบได้ว่าตัวสถาปัตยกรรมมีการพังทลายลงมาเกือบทั้งหมด จะคงเหลืออยู่แต่ภายในกำแพงสี่เหลี่ยมที่ทำการบูรณะหลังจากเกิดแผ่นดินไหว ในส่วนข้อมูลที่ได้เห็นนั้น ผู้เขียนได้สังเกตเห็นว่าในส่วนของการแกะสลักหินของรูปทรงนั้นผู้เขียนจะสังเกตเห็นเป็นอันดับแรกเนื่องจากว่าสิ่งที่พบนั้น ถ้าเป็นของอดีตจะมีการแกะหินด้วยวัสดุที่น่าจะทำมาจากธรรมชาติและใช้แรงมนุษย์ในการแกะ เพราะสภาพพื้นผิวจะดูหยาบไม่ละเอียด แต่ยังคงมีความงดงามที่ตีความหมายถึงการมุ่งมั่นในการทำงานของช่าง

ผู้แกะ และความตั้งใจที่จะทำลายแหล่งศาสนสถานแห่งนี้ จึงมีการผสมผสานกับหิน ที่ทำการแกะด้วยเครื่องจักรกล ที่สังเกตเห็นลักษณะการทำงานนั้นจะมีลักษณะที่ เรียบ คม มองเห็นชัดได้ด้วยตา และสัมผัสจะรับรู้ถึงการสั่นไหวของวัตถุ ลักษณะ โดยรวมแล้วสถาปัตยกรรมจันตีปรัมมานั้นเป็นรูปแบบของพราหมณ์ที่ยกมาอยู่ใน รูปเจดีย์ และสร้างตามทิศและตำแหน่งของพระพรหมและองค์อื่นๆ จากการสังเกต ผ่านการมองและทำการบันทึกข้อมูลเชิงลึกก็พบว่า จันตีปรัมมานั้น นั้น มีรูปทรงเป็น เจดีย์เหลี่ยมทรงสูง มี 16 มุม 10 ชั้น โดยตั้งแต่ชั้นที่ 6-10 มีเจดีย์เล็กประดับมุม มี ซุ้มประตูทุกด้าน มีลักษณะหินแกะที่บ่งบอกถึงความเป็นฮินดู (หินแกะสลักรูปโถงน้ำ หรือฟักทอง) และมีหินแกะรูปลักษณะคล้ายสิงห์ ทำเป็นที่น้ำไหลตามมุมต่างๆ ซึ่ง คล้ายคลึงกับศิลปะชวา ส่วนด้านหน้าเจดีย์(จันตี) มีรูปหินสลักรูปเทพเจ้าในลักษณะ ต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย 6 ลักษณะ อาทิเช่น

1. ลักษณะถือพัดโบก
2. ลักษณะแบมืออก
3. ลักษณะยกมือขวาขึ้นตรงอก
4. ลักษณะยกมือขึ้นทั้งสองข้างตรงอก
5. ลักษณะแบมือออกข้างขวา แล้ววางมือตรงเข้าขวา
6. ลักษณะถือประจำตรงอก

ซึ่งข้อมูลที่ได้ค้นคว้าจากแหล่งสถาปัตยกรรมทางศาสนานี้ ก็พบว่า การ เกิดการพังทลายนั้นมีที่มาและที่ไปเช่นไรก็ได้สืบหาข้อมูลจนทราบว่า เกิดเหตุการณ์ แผ่นดินไหว ในปี ค.ศ.2006 เกิด 5.9 ริกเตอร์ จึงทำให้เจดีย์ด้านข้างและจุดใจกลาง พังเสียหาย เป็นระยะเวลา 13 ปี ในการบูรณะ ปัจจุบันได้ทำการอนุรักษ์บำรุงรักษา ในส่วนใจกลางเรียบร้อยแล้ว คงเหลือแต่บริเวณรอบๆ ใจกลาง และได้พบนักท่องเที่ยวกุ ศาสนาเข้ามาเยี่ยมชมและได้เข้ามาสักการะเช่นเดียวกันกับบุโรพุทโธ ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่าไม่ว่าชาติใด ศาสนาใด เมื่อได้รับรู้ผ่านการมองจากแหล่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่สถานที่

จริงก็จะมีความรู้สิ่งว่ายังไม่ได้สัมผัสความสุนทรีย์แห่งความงามที่แท้จริง ซึ่งสุนทรีย์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเราได้สัมผัสมันจริง และได้ตีความหมายจากสายตาผู้รับรู้องว่าความหมายแห่งสุนทรีย์ศาสตร์นั้นมากน้อยแค่ไหน

ภาพผู้เขียนลงพื้นที่เก็บข้อมูลจริงเชิงลึก
(ที่มา: อำนาจ ชัดวิชัย, ถ่ายเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2561)

ภาพผู้เขียนลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงลึกในการแกะสลักหินในอดีตและปัจจุบัน
(ที่มา: อำนาจ ชัดวิชัย, ถ่ายเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2561)

ภาพการแกะสลักหินในอดีต มีลักษณะหยาบ มีรอยคราบของเชื้อราดำบนหิน
(ที่มา: อำนาจ ชัดวิชัย, ถ่ายเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2561)

ภาพผู้เขียนลงพื้นที่เก็บบันทึกข้อมูลเชิงลึกจริง ตามการสังเกต
(ที่มา: อำนาจ ชัดวิชัย, ถ่ายเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2561)

การเรียนรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ในการรับรู้งานสถาปัตยกรรม

บุโรพุทโธและจันตปรัมบานัน

จากการสังเกตและลงพื้นที่ค้นคว้าข้อมูลพบว่า มหาสถูปโบโรบูดูร์ตั้งอยู่ที่เมืองมาเกอลัง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของประเทศอินโดนีเซียบริเวณภาคกลางของเกาะชวาห่างจากยอกยาการ์ตาไปทางตะวันตกเฉียงเหนือราว 40 กิโลเมตร โดยบุโรพุทโธเป็นศาสนสถานของศาสนาพุทธนิกายมหายาน ถ้าไม่นับนครวัดของกัมพูชาซึ่งเป็นทั้งศาสนสถานของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธ บุโรพุทโธจะเป็นศาสนสถานของศาสนาพุทธ ที่ใหญ่ที่สุดในโลก ตั้งอยู่บนที่ราบเกตุ ทางฝั่งขวาใกล้กับแม่น้ำโปรโก สร้างด้วยหินภูเขาไฟประมาณ 2 ล้านตารางฟุต บนฐานสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ 121 เมตร สูง 403 ฟุต เป็นรูปทรงแบบปิรามิด มีลานเป็นชั้นลดหลั่นกัน 8 ชั้น และใน 8 ชั้น นั้น 5 ชั้นล่างเป็นลาน 4 เหลี่ยม 3 ชั้นบนเป็นลานวงกลมสามวงกลม ยอดโดมกลางและบนลานกลมชั้นสูงสุดมีพระสถูปตั้งสูงขึ้นไปอีก 31.5 เมตร เป็นมหาสถูปที่มีระเบียงซ้อนกันเป็นชั้นๆ ลดหลั่นกัน มหาสถูปนี้มีการตกแต่งด้วยภาพสลัก 2,672 ชิ้น และรูปปั้นพระพุทธรูป 504 องค์ โดมกลางล้อมรอบด้วยพระพุทธรูป 72 รูปปั้น แต่ละองค์นั่งอยู่ในสถูปเจาะรูสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดที่รอบล้อมสถูปเจดีย์ประธาน ด้านบนสุดในชั้นบนสุดของบุโรพุทโธ ถือว่าเป็นส่วนยอดสุดของวิหาร มีลักษณะเป็นฐานวงกลมขนาดใหญ่ของเจดีย์องค์ประธานเวลาที่มองมาจากที่ไกลจะเห็นเป็นเหมือนดอกบัวขนาดใหญ่ตั้งตระหง่านอยู่กลางหุบเขา ไม่พบภาพสลักหินใดๆ ปรากฏอยู่เหมือนพ้นจากความต้องการทุกสิ่งทุกอย่าง มีผู้อุปมาภาพที่ปรากฏนี้ว่าแสดงถึงการหลุดพ้นจากทุกสรรพสิ่งในโลกหรือที่เรียกว่า “นิพพาน” อันเป็นจุดหมายสูงสุดของศาสนาพุทธ “บุโรพุทโธ” เริ่มเป็นที่รู้จักของรัฐสยามหรือ ประเทศไทยเริ่มในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา จนถึงรัชกาลปัจจุบันทั้งด้านอาณาจักรและพุทธจักรก็ได้มีการเชื่อมสัมพันธ์ต่อกันจนเป็นที่ยอมรับว่าบุโรพุทโธได้รับการดูแลเอาใจใส่จากรัฐบาลและชาวอินโดนีเซียประเทศมุสลิมอันดับหนึ่งของโลก ว่ากันถึงเรื่องวัดวาอารามและศาสนสถานในพระพุทธศาสนานั้น ศาสนสถานที่ใหญ่ที่สุดขนาด

โลกว่ากันว่าเป็นที่ “บุโรพุทโธ” ในประเทศอินโดนีเซียซึ่งแม้ว่าปัจจุบันอินโดนีเซียจะเป็นประเทศที่มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามมากที่สุดในโลกแต่บุโรพุทโธก็ยังคงเป็นสถาปัตยกรรมศาสนสถานสำคัญที่ประชาชนทั่วไปให้ความสนใจและนักท่องเที่ยวทั่วโลกต่างอยากจะได้เดินทางมาสัมผัสสักครั้งในชีวิต บุโรพุทโธเป็นรูปทรงขั้นบันไดแบบพีระมิดบนฐานสี่เหลี่ยม บุโรพุทโธ (Borobudur-โบโรบูดูร์หรือบรัมพุทโธ) หนึ่งในสัญลักษณ์ของประเทศอินโดนีเซียซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโกตั้งแต่ปี ค.ศ.1991 ตามประวัติสันนิษฐานว่าบุโรพุทโธน่าจะสร้างขึ้นระหว่าง ค.ศ.778 ถึง ค.ศ.850 โดยกษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์

คำว่า “Borobudur” มาจากการผสมกันระหว่างคำว่า “Boro” และ “Budur” คำว่า “Boro” หมายถึง วัดหรือศาลเจ้าที่ มาจากคำว่า Byara ในภาษาสันสกฤต ส่วน “Budur” มาจากคำว่า Beduhur ในภาษาบาฬีที่หมายถึง ภูเขา “บุโรพุทโธ” จึงมีความหมายโดยรวมว่า “วัดที่สร้างบนภูเขา” ทางเดินขึ้นสู่บุโรพุทโธเป็นพุทธสถานแบบฮินดูผสมผสานกับศิลปะแบบอินเดียและอินโดนีเซียเข้าด้วยกันในแต่ละวันจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวอินโดนีเซีย และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทั้งที่เป็นชาวพุทธและต่างศาสนาแวะเวียนมาชมความงดงามและอลังการของบุโรพุทโธกันอย่างไม่ขาดสายนับว่าเป็นศาสนสถานสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่แก่นแท้ของศาสนาผสมผสานไปกับความงดงามทางศิลปะได้อย่างกลมกลืน

ลักษณะทางศิลปกรรมของสถูป

สถูปประกอบไปด้วยฐานสี่เหลี่ยมเพิ่มมุมจำนวนห้าชั้น แต่ละชั้นประกอบด้วยทางประทักษิณที่มีภาพเล่าเรื่องทางพุทธศาสนามหายานประดับ ภาพเล่าเรื่องเหล่านี้มีภาพเล่าเรื่องตามคัมภีร์ลลิตวิสตรระ คัมภีร์ชาตกและอวทาน (ระเบียงชั้นล่าง) และคัมภีร์คันทวยุหสูตร (ระเบียงชั้นที่ 2-4) ซึ่งทั้งหมดนี้นอกจากสลักขึ้นเพื่อให้ผู้ศรัทธาได้เรียนรู้เรื่องราวทางพุทธศาสนา ขณะเดินประทักษิณแล้ว ยังเป็นการบ่งบอกภพภูมิต่างๆ ในพุทธศาสนามหายานซึ่งถูกจำลองที่บุโรพุทโธอีกด้วย

ลักษณะทางศิลปกรรมของฐานกลมชั้นบนสุด

ฐานกลมด้านบนสุด เป็นฐานเชิงซึ่งไม่มีภาพสลักใดๆ อันบ่งบอกถึงความ เป็น “อรุणภูมิ” ประทับด้วยสถูปโปร่งจำนวนมากซึ่งภายในประดิษฐานพระธยานิ พุทธไวโรจนะแสดงปางปฐมเทศนา ประเด็นนี้ย่อมแสดงให้เห็นหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่าง ความมีรูปกับความไม่มีรูป ด้านบนสุดปรากฏสถูปทึบเพียงองค์เดียว นั่นคือตัวแทน ของพระอิศวร เทพเจ้าองค์แรกของจักรวาล ผู้เป็นอมตะ ไม่มีกาลเวลา เป็นผู้กำเนิด พระพุทธเจ้าทั้งมวลในจักรวาลและเป็นผู้สร้างโลก ทรงไม่มีรูป

การรับรู้สุนทรียศาสตร์ผ่านการมองจากผู้เขียน

จากข้อมูลที่ผู้เขียนได้ทราบ วัดบุโรพุทโธเป็นวัดนี้สร้างมาตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 800 เป็นวัดพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดและเก่าที่สุดในโลกก็ว่าได้ เพราะวัดอื่นเก่า กว่านี้ ส่วนใหญ่ถูกทำลายราบไม่เหลือซากไปนานแล้ว แม้วัดนี้ขนาดสร้างด้วยหิน ลาวาจากภูเขาไฟอันได้ชื่อว่าแข็งแรงทนทานแล้วก็ยังมิวายทรุดโทรม ตามศิลาจารึก ของวัดนี้ จักรวาลแห่งจิตสำนึกรับรู้ (consciousness) ของคนเรานี้แบ่งออกเป็นสาม ระดับความลึก ซึ่งทับซ้อนกันอยู่ วัดนี้สร้างขึ้นเพื่อสื่อให้เข้าใจความหมาย อันนี้เมื่อ เราก้าวขึ้นภูเขาแห่งนี้เราจะเข้าไปสู่วงนอกสุดซึ่งเรียกว่า

“กามาธาตุ (Kamadhatu)” อันหมายถึง จิตสำนึกรับรู้ภายใต้ความคิด ปรุงแต่งอันถูกชักนำให้เกิดขึ้นโดยความอยาก ซึ่งยังไม่รู้เท่าที่นี้ยิ่งเราร้อนรนแรง ในขั้นนี้เป็นการเดินวนรอบดินเขาเป็นระยะทางที่ยาวมากจนผู้วิจยไม่สามารถ คาดคะเนระยะทางได้ ข้างทางเดินประกอบด้วยเสียงหินสลักเป็นเรื่องราวของวิถี ชีวิตปุถุชนธรรมดาทั่วไปและอีกข้างหนึ่งเป็นเรื่องเล่าว่าในการเวียนว่ายตายเกิดของ พระสิทธัตถะ นั้นท่านผ่านประสบการณ์การเป็นอะไรมาบ้าง ทั้งเคยเป็นนก เคยเป็น กระจ่าเป็นต้น หินลาวานี้แข็งและทนดีมาก ผ่านไปพันกว่าปีรอยสลักยังคงคมชัด ใบบนหน้าผกยังแสดงสีหน้ายิ้มแย้มและทุกขโคกได้อย่างน่าทึ่ง หินนี้มีสีธรรมชาติเป็นสี ดำ แต่มีบางก้อนเป็นสีเหลืองอ่อนสลั บ สอบถามจากผู้รู้เล่าว่าเพราะสมัยที่กล้อง ถ่ายรูปออกมาใหม่ๆ สามารถถ่ายได้แต่ภาพขาวดำ ถ่ายออกมาทั้งวัดมีความดำมาก

จึงมองอะไรไม่ออก พวกเขาตัดท้ออยากจะได้รูปสวยๆ จึงไปเอารากไม้สีเหลืองมาฝนให้หืนเป็นสี สีนั่นแทรกเข้าไปในรูหินและอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่ของหินสลักเล่าเรื่องเหล่านี้ ในการซ่อมแซมได้ฝังกลบเข้าไปเพื่อเสริมฐานภูเขาให้ใหญ่พอเพื่อจะรองรับแผ่นดินไหวได้ โดยที่ทุกภาพสลักที่ถูกฝังกลบไว้มีภาพถ่ายเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ที่นี่ด้วย จากวงนอกสุดผู้เขียนเดินขึ้นไปสู่วงที่สอง วงนี้จารึกเรียกว่า

“รูปธาตุ (Rupadhat)” อันหมายถึง จิตสำนึกรับรู้ที่ได้พัฒนามาจนสามารถละทิ้งความคิดอันผูกโยงกับรูปแบบของเวลา คือ อดีต อนาคต มามุ่งเน้นอยู่กับปัจจุบันผ่านการรับรู้ของอายตนะ โดยไม่ก่อเป็นความคิดใหม่ได้แล้ว อย่างไรก็ตามการรับรู้สิ่งต่างๆ ณ ที่นี้เดี๋ยวนี้มันยังเป็นการรับรู้ผ่านการแปลเป็นสมมุติบัญญัติ อันได้แก่ชื่อและรูปร่าง (names and forms) และต้องอาศัยอายตนะอันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวหนัง และใจ เป็นเครื่องมือในการรับรู้และสนองตอบ การเดินในชั้นของรูปธาตุนี้เป็นการเดินขึ้นพื้นที่สี่เหลี่ยมจัตุรัสที่ซ้อนกันลดหลั่นสูงขึ้นไป รวมห้าชั้น แต่ละชั้นสามารถเดินวนรอบ ผังในแต่ละชั้นส่วนบนเป็นพระพุทธรูปตั้งอยู่ในซุ้ม ที่ผู้วิจัยได้เดินสำรวจและได้บันทึกข้อมูลมาทั้งสิ้น 128 ซุ้ม (ข้อมูลอาจจะยังไม่สมบูรณ์เนื่องจากผู้เขียนเดินสำรวจและทำการบันทึกด้วยการนับ เพราะบริเวณพื้นที่มีความกว้างและใหญ่โต)

ส่วนล่างเป็นภาพสลักหินแสดงเรื่องราวชีวิตของพระสิทธัตถะ เนื่องจากวัดนี้เป็นวัดพุทธในนิกายมหายาน เรื่องราวจึงจับความกันตั้งแต่บนสวรรค์ลงมาเป็นระดับจากมนุษย์สู่เทวดา ผู้วิจัยจึงบันทึกด้วยการถ่ายรูปสลักเหล่านี้มาเพื่อเก็บเป็นข้อมูลและนำเสนอในงานวิจัยนี้(บางรูปเท่านั้น) ซึ่งเป็นตอนที่พระสิทธัตถะตื่นขึ้นมากลางดึกเห็นพวกนางสนมนอนหลับทั้งนมดัมเรียรดไม่ดูไม่แล จากห้าชั้นของรูปธาตุแล้ว ผู้เขียนได้เดินต่อขึ้นไปถึงชั้นในยิ่งขึ้นและสูงยิ่งขึ้น นั่นคือชั้นของ

“อรูปรธาตุ (Arupadhatu)” ขึ้นมาถึงตรงนี้แล้ว จารึกภาษาสันสกฤตหมายถึง พัฒนาการของจิตสำนึกรับรู้ที่มาถึงขั้นสามารถรับรู้สิ่งที่มีอยู่ตามที่มันเป็น โดยไม่ผ่านการแปลเป็นสมมุติบัญญัติหรือชื่อและภาพอีกต่อไป

ผู้เขียนจึงแปลความหมายตามแนวคิดของตนเองว่าเป็นการรับรู้สิ่งภายนอกที่ผ่านเข้ามาสู่จิตสำนึกรับรู้ในรูปของพลังงาน ซึ่งแสดงเป็นสัญลักษณ์ให้เห็นเป็นสัญลักษณ์ที่ฉลุเป็นรูปๆ มองผ่านรูเข้าไปข้างในจะเห็นพระพุทธรูปนั่งอยู่ตรงกลางเจดีย์ มีเจดีย์รูปแบบเดียวกันทั้งหมดอยู่ 74 สถูป (ตามข้อมูลที่ผู้เขียนได้สำรวจจริง) ผู้เขียนคิดว่าพระพุทธรูปที่ นั่งอยู่ในเจดีย์นี้น่าจะหมายถึง แม้จะพ้นจากสมมติบัญญัติมาแล้ว แต่ตัว “ผู้รู้” นั้นยังอยู่ ยังแยกเป็นสองระหว่างผู้รู้ กับสิ่งที่ถูกรู้ ในชั้นของอรูปธาตุนี้เป็นพื้นที่มีฐานเป็นวงกลม ซ้อนกันขึ้นไปเป็นสามชั้นน้อย ถ้าสังเกตให้ถี่ถ้วนที่เกิดจากการเรียงหินแต่ละชั้นก็ไม่เหมือนกัน ชั้นนอกหรือชั้นล่างจะเรียงหินให้เห็นรูปฉลุเป็นรูปขมเปี้ยกบูน ซึ่งมีความเสถียรน้อยกว่าชั้นในหรือชั้นบน ซึ่งเรียงหินแบบลือคกันให้เห็นรูปฉลุเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าซึ่งมีความเสถียรมากกว่า คงจะตั้งใจให้หมายถึงว่าในชั้นของปรมาตม์สัจจะนี้ ก็ยังมีหลายระดับความลึกหรือความเสถียร ที่ยังตั้งอยู่ก็ยังไม่เสถียร ยังหล่นร่วงกลับลงมาสู่ชั้นรูปธาตุได้

จากนี้ผู้เขียนได้เดินขึ้นไปอีกไปถึงชั้นในสุดของอรูปธาตุ เป็นเจดีย์สถูปใหญ่ตั้งอยู่ยอดกลางภูเขา ข้างในกลางโบเป็นความว่างไม่มีอะไรเลย ซึ่งเข้าใจว่าสื่อถึงนิพพานหรือสุญญตา ซึ่งเป็นระดับจิตสำนึกรับรู้ที่ระหว่างผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้กลายเป็นอันเดียวกัน หมายถึงว่า เมื่อวางความคิดได้หมดจดและพ้นไปจากอายตนะใดๆ แล้วสิ่งที่เหลืออยู่ก็คือ ความเงียบหรือความว่างซึ่งเป็นสิ่งเดียวกับตัวผู้รู้นั่นเอง ตัวสถูปใหญ่ซึ่งสื่อถึงนิพพานนี้มีฐานแปดชั้น ซึ่งตีความว่าคงจะหมายถึง มรรคแปด

ภาพแสดงลักษณะภาพแกะสลักหินนูนต่ำ

การรับรู้จากงานสถาปัตยกรรมบุโรพุทโธผ่านการมองด้วยสุนทรียภาพ

ในการแปลความหมายมรดกทางสถาปัตยกรรมประเภทศาสนสถานและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จำเป็นต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ทั้งคติและตัวมรดกทางสถาปัตยกรรม เป็นเพียงเครื่องมือสำหรับเชื่อมต่อสัจธรรมอย่างหนึ่งกับสัจธรรมอีกอย่างหนึ่ง ไม่ใช่ผลสิ้นสุด ปลายทางของความคิดผ่านการมองงานมรดกทางสถาปัตยกรรมประเภทศาสนสถานและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ คือ “ความจริง” “ความงาม” คือ “ธรรม” ที่สัญลักษณ์แทนอยู่ ดังนั้นจึงในการแปลความหมายจึงควรพิจารณาด้วยความมีสติและใช้ปัญญาแปลสัญลักษณ์กลับมาเป็นความจริงให้เกิดการรู้แจ้งในธรรมให้ได้ เพื่อให้มรดกทางสถาปัตยกรรมบุโรพุทโธยังคงคุณค่าตามเป้าประสงค์ที่แท้จริงสืบไป

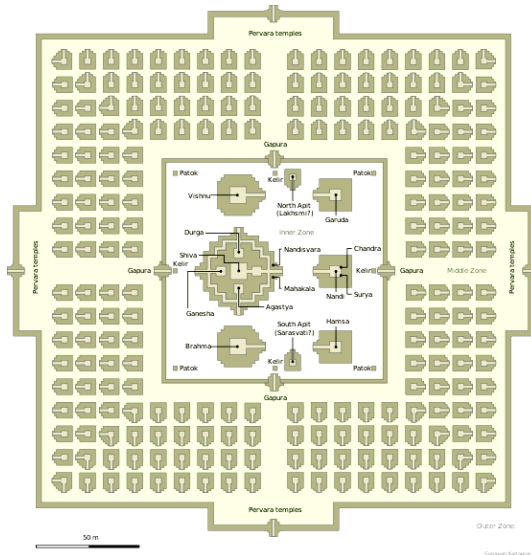
การรับรู้จากงานสถาปัตยกรรมจันตีปรัมบานันผ่านการมองด้วยสุนทรียภาพ

“ปรัมบานัน เป็นสถาปัตยกรรมที่อลังการมาก มีกลุ่มที่เป็นลักษณะคล้าย เทวาลัย หรือปราสาทหิน เรียกว่า Candi อยู่มากมาย หลายหลัง มีแนวกำแพงล้อม เทวาลัยหลังใหญ่ที่โดดเด่นมี 3 หลัง จะหันหน้าไปทิศ ตะวันออก ปราสาทหินองค์กลางสร้างถวายพระอิศวร มีห้องกลางประดิษฐานเทวรูป รูปพระอิศวร ปราสาทหิน องค์ทางทิศเหนือสร้างถวายพระนารายณ์ และปราสาทหิน ทางทิศใต้สร้างถวายพระพรหม”

ภาพแสดงลักษณะรูปทรงทางสถาปัตยกรรมจันตีปรัมบานัน

(ที่มา: <http://www.klikhotel.com/blog/candi-prambanan-dibangun-dalam-semalam>)

ภาพแสดงลักษณะโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมจันดิปรัมบานัน

(ที่มา: <http://www.klikhotel.com/blog/candi-prambanan-dibangun-dalam-semalam>)

การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรม

ทางศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

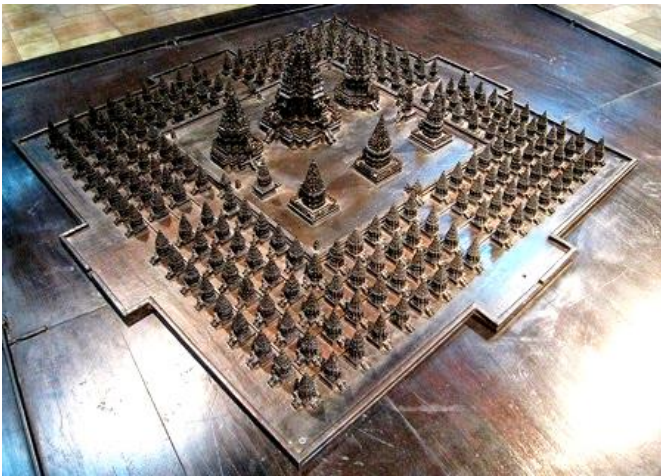
จากการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ของผู้เขียน สรุปได้ว่าแหล่งศาสนสถานสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการยกย่องให้เป็น 1 ใน 7 สิ่งมหัศจรรย์ของโลก คือ บุโรพุทโธ ในเขตชวากลาง ถูกสร้างขึ้นในช่วงค.ศ. 750-850 โดยราชวงศ์ไศเลนทร ซึ่งแปลว่า “กษัตริย์แห่งภูเขา” ศาสนสถานดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับจักรวาล จากภาพถ่ายทางอากาศแสดงให้เห็นเป็นรูปโดมใหญ่มีสถูปรอบๆ เป็นสัญลักษณ์ของจักรวาล ภาพแกะสลักกรอบระเบียงทั้งสี่ด้านล้วนเป็นภาพพุทธประวัติ ส่วนใต้ฐานเจดีย์เป็นรูปแกะสลักภาพนูนแสดงให้เห็นโลกของ ความใคร่และตัณหา คนที่จะได้รับรางวัลด้วยการไปเกิดใหม่ในชีวิตที่ดีกว่า ส่วนคนชั่ว จะได้รับโทษในที่ที่ต่ำกว่า

ผู้เขียนให้ความเห็นว่า บุโรพุทโธ ไม่ใช่เพียงตัวแทนของพุทธจักรวาลและทาง 10 ชั้น เพื่อบรรลุนิพพานเท่านั้นแต่ยังมีความผูกพันกับอดีตกาล ดังนั้นบุโรพุทโธจึงไม่ใช่สถูปในความหมายดั้งเดิม คือ เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า แต่เป็นสถานที่บรรจุพระศพของกษัตริย์ในราชวงศ์ไศเลนทร จึงเท่ากับการผูกโยงปูชนียสถานของพระพุทธศาสนาเข้ากับการบูชาบรรพบุรุษ แม้ในระยะต่อมาราชวงศ์ดังกล่าวจะสิ้นสุดอำนาจลง แต่บุโรพุทโธก็ยังคงอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน แต่ในขณะเดียวกันเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปความเจริญของเมืองมีมากขึ้น ความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตเป็นที่ต้องการของคนในปัจจุบัน การติดต่อสื่อสารก็เช่นกัน บริเวณใกล้เคียงบุโรพุทโธ กลายเป็นพื้นที่ที่ตั้งสถานีรับส่งสัญญาณโทรศัพท์ส่งผลกระทบต่อการลดทอนความสวยงามทางทัศนียภาพทางธรรมชาติของศาสนสถาน นอกจากนี้ บุโรพุทโธยังกลายเป็นแม่เหล็กทางเศรษฐกิจที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก เกิดร้านค้าและป้ายโฆษณาจำนวนมากบนถนนสายหลักที่มุ่งสู่ศาสนสถาน จนไม่สามารถมองเห็นความงามของวิหารได้จากถนนเช่นในอดีต อย่างไรก็ตามบุโรพุทโธยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในอินโดนีเซีย ทั้งยังเป็นที่ยอมรับจากพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก

และอีกสถานที่หนึ่งที่ผู้เขียนให้ความสำคัญไม่แพ้กันนั่นก็คือ ปรัมบานัน (Prambanan) หรือ จันดีปรัมบานัน (Candi Prambanan) หรือกลุ่มวัดปรัมบานัน (Prambanan Temple Compounds) เป็นสิ่งก่อสร้างที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าบุโรพุทโธ เพราะเป็นเทวสถานในศาสนาฮินดูที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายแด่เทพเจ้าที่ยิ่งใหญ่ทั้ง 3 องค์ของฮินดู คือ พระพรหม พระนารายณ์ พระอิศวร และสัตว์เทพพาหนะ สร้างขึ้นเมื่อราวปี พ.ศ. 1390 แต่หลังจากสร้างเสร็จได้ไม่นาน ก็ถูกทอดทิ้งและถูกปล่อยให้ทรุดโทรมตามกาลเวลา จนเมื่อถึงปี พ.ศ. 2461 จึงได้มีการเริ่มบูรณะขึ้นมา การบูรณะสิ่งก่อสร้างหลักสิ้นสุดลงเมื่อปี พ.ศ. 2496

ครั้งเมื่อศตวรรษที่ 17 ได้เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ ทำให้ปรัมบานันได้รับความเสียหายอย่างหนัก เหลือองค์เทวาลัยที่ไม่ถล่มลงมาเพียง 10 หลังเท่านั้น กลุ่มหินสีดาอยู่กระจัดกระจายบนเส้นทางเข้าเทวสถานซึ่งเป็นร่องรอยที่เหลือไว้หลังแผ่นดินไหวดังกล่าว หลังจากที่ถูกหลงลืมมาหลายศตวรรษปี พ.ศ. 2473 เขตโบราณสถานนี้ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ภายใต้การช่วยเหลือของประชาคมระหว่างประเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2549 ได้เกิดแผ่นดินไหวอีกครั้งขนาด 5.9 ริกเตอร์ สร้างความเสียหายให้แก่ปราสาทที่เหลือหลังแผ่นดินไหวนี้ได้มีโครงการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ โดยใช้เวลาถึง 6 ปี องค์เทวาลัยหลัก 3 หลัง จึงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์แล้วเสร็จ และได้เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม

ภาพแสดงแบบจำลองจันตีปรัมบานันในลักษณะสภาพสมบูรณ
(ที่มา: <http://en.wikipedia.org/wiki/Prambanan>)

ภาพผู้เขียนสำรวจพื้นที่ปรักบั่นที่ได้รับความเสียหายจากเหตุแผ่นดินไหว
(ที่มา: อำนาจ ชัดวิชัย, ถ่ายเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2561)

กรอบแนวคิดการสร้างสรรค้งานวิจัยเชิงพื้นที่

Perceptual (อัตตวิสัย)		Conceptual (ภาววิสัย)	
Concept (แนวคิด)	แรงบันดาลใจ (Inspiration) ผลงานและวรรณกรรม (Literature)	แนวคิดทฤษฎี (theory) ประวัติศาสตร์ (History) ประเพณีและพิธีกรรม (Traditions and rituals) บริบทชุมชน (Social context)	Concept (แนวคิด)
Form (รูปแบบ)	แนวเรื่อง (Story Background) ศิลปะและเทคนิควิธีการ (Art & Techniques) งานทัศนศิลป์/งานสถาปัตยกรรม (Murals Painting) ปัญหาและการแก้ไข (Problems and Solutions)		Form (รูปแบบ)
Emotional (อารมณ์)	การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) การเข้าเยี่ยมชมงานศิลป์ (Art Appreciation)	การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transmission) -ปัจเจกชน (Individuals) -สังคม (Social)	Intellectual (ปัญญา)
Social Impact	วิถีประชา (Folkways) ความเชื่อความศรัทธาดั้งเดิม (Traditional Belief)	ความรู้ทางศิลปะ (Art knowledge) เทคนิคทางศิลปะ (Art Techniques)	Personal Impact

ทัศนะจากการสังเกตแบบสัมผัสเชิงการรับรู้ทางอารมณ์ของผู้เขียน

การศึกษาวิจัยเชิงพื้นที่เรื่อง การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่อ งานสถาปัตยกรรมทางศาสนา: กรณีศึกษาบุโรพุทโธ และจันดีปรัมบานัน ประเทศ อินโดนีเซีย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในการรับรู้ผ่านการมอง งานพุทธศิลป์ให้กลมกลืนกับศาสนาอื่น เพื่อศึกษาการเรียนรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ในการ รับรู้งานสถาปัตยกรรมบุโรพุทโธและจันดีปรัมบานัน และเพื่อศึกษาการรับรู้เชิง สุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมทางศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ที่ผู้เขียน มีความต้องการที่จะทำการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยการทำงานวิจัยแบบผสมผสาน และ เดินทางเองเพื่อไปเก็บข้อมูลเชิงลึกที่บางเนื้อหาและข้อมูลต่างๆ อาจจะยังไม่มีผู้ที่ได้ได้ ค้นพบตามสายงานทางพุทธศิลป์ ในส่วนที่ผู้เขียนจะลงไปศึกษานั้นก็คือประเทศ อินโดนีเซีย โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนในพื้นที่ ประกอบไปด้วย 2 แห่ง คือ บุโรพุทโธ ซึ่งตามข้อมูลที่ได้ค้นหานั้นได้กล่าวว่า บุโรพุทโธ คือสัญลักษณ์แทนภาพทั้ง สามของจักรวาล คือ กามภพ (ภพต่ำสุด) รูปภพ (ภพระดับกลาง) และอรุภพ และ สถานที่ 2 คือ ปรัมมานัน หรือจันดีปรัมบานัน (อินโดนีเซีย: Candi Prambanan) หรือ จันดีราราจกรัง (อินโดนีเซีย: Candi Rara Jonggrang) คือ เทวสถานในศาสนาฮินดูที่ใหญ่ที่สุดในประเทศอินโดนีเซีย

ในการวิจัยเชิงพื้นที่ในครั้งนี้ ผู้เขียนมีแนวคิดและแรงบันดาลใจมาจาก ตัวตนของผู้เขียนที่เป็นคนทำงานและเรียนรู้ในทางด้านศิลปะที่เกี่ยวกับ พระพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่นๆ และซึ่งตนเองอยากสัมผัสและรับรู้ผ่านการมอง และแนวคิดของผู้เขียนที่จะได้แสวงหาความรู้ที่เกิดจากความรู้สึกภายในผ่านออกมา เป็นข้อมูลที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และข้อมูลที่ออกมาเป็นตัวอักษร รวมไปถึงการที่ผู้เขียนได้สัมผัสกับผลงานทางด้านพุทธศิลป์และศิลปะศาสนาต่างๆ มา ตั้งแต่เด็กตามสถานที่สำคัญทางศาสนา จึงมีความประทับใจในผลงานสถาปัตยกรรม ทางประเทศอินโดนีเซียและได้เห็นถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงของงานสถาปัตยกรรม

เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งเหตุและปัจจัยที่ทำให้พัฒนาขึ้นและเหตุที่ทำให้เสื่อมโทรมลง และในการที่ผู้เขียนได้สัมผัสผลงานด้านพุทธศิลป์ตามสถานที่สำคัญของโลกก็ว่าได้ หรือสถานที่สำคัญทางศาสนาที่สำคัญเช่นเดียวกัน ผู้เขียนเห็นว่างานสร้างสรรค์ทางด้านสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่จะสร้างเอาไว้ตามสถานที่ต่างๆ ทั่วทุกมุมโลกแต่ก็มีจำนวนน้อยอยู่พอสมควรเมื่อเปรียบเทียบกับสถาปัตยกรรมที่อินโดนีเซียที่มีความยิ่งใหญ่ และสร้างสรรค์ทดแทนภูเขาทันที งานสถาปัตยกรรมในอินโดนีเซียนั้นจะเป็นการผสมผสานงานสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาและฮินดู เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนและสวยงาม

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มในผู้ให้ข้อมูลการเขียนสรุปในการเรียนรู้ ดังนี้

1. กรรมการที่ปรึกษา จำนวน 3 ท่าน คือ ผศ.ดร.สุรสิทธิ์ เสาว์คง อาจารย์วัฒนะ วัฒนาพันธุ์ และดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช เพื่อขอคำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข ทั้งในด้านรูปแบบและเทคนิคการเขียนงานวิจัยเชิงพื้นที่
2. กรรมการประจำหลักสูตรพุทธศิลปกรรม มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย นายปฏิเวธ เสาว์คง พระครูธีรสุตพจน์,ดร. ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช นายพิชัย กรรณกุลสุนทร อาจารย์พีระพงษ์ ดวงแก้ว เพื่อขอคำแนะนำในการลงพื้นที่วิจัย
3. ประชาชนทั่วไปบริเวณสถานที่ทำงานวิจัย
4. นิสิตสาขาวิชาพุทธศิลปกรรม คณะพุทธศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 4 ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ผู้เขียนได้ถ่ายทอดผลการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยเพื่อให้เกิดเป็นแรงบันดาลใจของนิสิตในการศึกษาหาความรู้แบบจริงจัง

สรุป

ผู้เขียนเห็นว่ามีควมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาวิจัยเชิงพื้นที่เพิ่มเติมเพื่อหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมทางศาสนา: กรณีศึกษาอุโบสถและเจดีย์ปริมบายนัน ประเทศอินโดนีเซีย จากแหล่งข้อมูลต่างๆ และนำมาถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เยาวชน และนิสิต นักศึกษา ประชาชนทั่วไป รวมถึงการจัดการเสวนาในอนาคตเพื่อรวบรวมข้อมูลทางศิลปะที่เกี่ยวข้องด้วยพระพุทธศาสนาแบบต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาการสื่อสารคุณค่าของความคิดสร้างสรรค์ใหม่ทางศิลปะ ทางสถาปัตยกรรม ทางการบูรณปฏิสังขรณ์ อย่างไรก็ตาม พบว่า การรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมทางศาสนา: กรณีศึกษาอุโบสถและเจดีย์ปริมบายนัน ประเทศอินโดนีเซีย มีดังนี้

1. การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในการรับรู้ผ่านการมองงานพุทธศิลป์ให้กลมกลืนกับศาสนาอื่น

จากผลการวิจัยผู้เขียนได้ดำเนินการสรุปงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ดังนี้ จากความคิดและแรงบันดาลใจของผู้เขียนในการเข้าสู่เขตเพื่ออยากรู้และอยากรูทราบทความงามที่เกิดขึ้นต่อการสัมผัสแรกของงานสถาปัตยกรรมที่ถือว่างามและยิ่งใหญ่ สำหรับการเดินทางไกลมาศึกษาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในงานศิลปะที่ต้องค้นคว้างานวิจัยในต่างแดนนั้น ผู้เขียนเสนอแนวคิดที่ว่า “สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) อันเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความงามเกิดขึ้นในเยอรมนี ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นความพยายามที่จะอธิบายและเข้าใจถึงการเกิดความรู้สึก (Sensation) ต่อความงามนั้นว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร อะไรคือตรรกะ เกณฑ์หรือมาตรฐานที่ทำให้มนุษย์รู้สึกกว่าสิ่งนั้นงาม หรือสิ่งนี้ไม่งาม และทุกคนต่างมีความรู้สึกร่วมต่อความงามนั้นหรือไม่อย่างไร อะไรคือเกณฑ์สากลที่จะทำให้มนุษย์สามารถจัดระเบียบและสามารถตอบคำถามเหล่านี้โดยไม่ต้องพึ่งเกณฑ์ของศาสนา หรือพึ่งพาอะไรอย่างอื่นอีกต่อไป เมื่อศิลปะมีความเป็นเอกเทศไม่มีหน้าที่ในการดำรงอยู่เพื่อสิ่งใด การแสวงหาคำตอบให้ได้ว่าเป้าหมายของศิลปะและการแสวงหาศาสตร์แห่งความงามภายใต้อาณาเขตของ

สถาปัตยกรรมทางศาสนาของประเทศอินโดนีเซียนี้จึงได้เกิดขึ้นอย่างไร เมื่อก่อนความงามอยู่ในโครงสร้างของศาสนาแต่ตอนนี้เราไม่ได้ต้องการโลกแบบนี้กันอีกแล้ว เพราะฉะนั้นพอคนหลุดออกไปจากโลกแห่งศาสนา ศิลปะก็ประสบปัญหาในตัวเองว่า ศิลปะพวกนี้มีเป้าหมายหรือหน้าที่ (function) เพื่ออะไร ซึ่งเราจะพบว่าการแสวงหาคำตอบทางสุนทรียศาสตร์ไม่สามารถหาบทสรุปที่แน่นอนได้ แต่มันทำให้เราได้ขบคิดและท้าทายกับประเด็นต่างๆ”

ผู้เขียนจึงคิดว่าบางสิ่งอาจถูกบางสิ่งอาจผิดขึ้นอยู่ที่การรับรู้สิ่งที่อยู่เบื้องหน้าของมนุษย์ที่ต้องการสัมผัสกับสิ่งนั้นจริงๆ ไม่ว่าจะป็นวัฒนธรรม ชนชาติ ศาสนา ศิลปะทุกแขนงทุกสิ่งล้วนแล้วแต่มีความงามในตัว แต่จะมีความหมายมากน้อยเพียงใดอยู่ที่การตีความหมายนั้นว่าลึกซึ้งแค่ไหน ในความงามแห่งสถาปัตยกรรมทางศาสนานั้นไม่ขึ้นอยู่กับศาสนาแต่ขึ้นอยู่กับการได้สัมผัสสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตรงหน้าว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไรแล้วสิ่งเหล่านี้จะมีความหมายที่มากกว่าศาสนาทุกเชื้อชาติทุกเผ่าพันธุ์ เพราะการจะมองความงาม อย่อย่างกันด้วยศาสนาเพราะอาจจะทำให้การรับรู้ความหมายของงานศิลปะไม่มีค่าด้วยมีสิ่งที่เรียกว่าศาสนาเข้ามาบดบัง

นอกจากนั้นในการรับรู้ของผู้เขียนเมื่อเดินขึ้นไปในชั้นแรกของบุโรพุทโธสิ่งที่พบคือ ศิลปะที่มีการผสมผสานหลายศาสนาอยู่ด้วยกันแบบลงตัว เป็นงานศิลปะที่เกิดจากการแกะหินในสมัยอดีตของช่าง แต่สิ่งที่พบได้คือ การแกะหินนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันซึ่งมีลักษณะที่มีความนูนและความสูงหรือตัวละครในเนื้อหินมีความอ้วนผอม บาง หนา ต่างกัน จึงเชื่อได้ว่าช่างที่แกะหินนั้นมาจากหลากหลายแห่ง หลากหลายพื้นที่ อาจจะเป็นช่างใหญ่ประจำหมู่บ้านที่ถูกเรียกให้มาทำงานแกะหินในสมัยนั้นก็ว่าได้ ข้อมูลนี้เกิดจากการสันนิษฐานจากสิ่งที่ได้พบเจอและสัมผัสกับตัวงานศิลปะผ่านการมองเห็นงานพุทธศิลป์นั่นเอง ส่วนอีกสิ่งที่ทำการวิจัยคือจันตีปรัมบานัน จะสังเกตเห็นอันดับแรกเนื่องจากว่าสิ่งที่พบนั้น ถ้าเป็นของอดีตจะมีการแกะหินด้วยวัสดุที่น่าจะทำมาจากธรรมชาติและใช้แรงมนุษย์ในการแกะ เพราะสภาพพื้นผิวจะดูหยาบ ไม่ละเอียด แต่ยังคงมีความงามที่ตีความหมายถึงการมุ่งมั่นในการ

ทำงานของช่างผู้แกะ และความตั้งใจที่จะทำถวายแหล่งศาสนสถานแห่งนี้ จึงมีการผสมผสานกับหินที่ทำการแกะด้วยเครื่องจักรกล ที่สังเกตเห็นลักษณะที่ได้ทำงานนั้น จะมีลักษณะที่เรียบ คม มองเห็นชัดได้ด้วยตา และสัมผัสจะรับรู้ถึงการลื่นไหลของวัตถุ ลักษณะโดยรวมแล้วสถาปัตยกรรมจันตีปรัมบานันนั้นเป็นรูปแบบของพราหมณ์ที่ยกมาอยู่ในรูปเจดีย์ และสร้างตามทิศและตำแหน่งของพระพรหมและองค์อื่นๆ

2. การเรียนรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ในการรับรู้งานสถาปัตยกรรมบุโรพุทโธ และจันตีปรัมบานัน

จากผลการวิจัย ผู้เขียนได้ดำเนินการสรุปงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ดังนี้ ในการวิจัยครั้งนี้จากข้อมูลที่ได้เขียนได้จากการเรียนรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ในการรับรู้งานสถาปัตยกรรมนั้น เป็นการตีความหมายจากการรับรู้จากการสัมผัสของผู้เขียนเอง ซึ่งงานสถาปัตยกรรมของวัดบุโรพุทโธเป็นงานสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดและเก่าแก่ที่สุดในโลก งานสถาปัตยกรรมนี้สร้างด้วยหินลาวาจากภูเขาไฟอันได้ชื่อว่าแข็งแกร่งทนทาน ตามศิลาจารึกของสถาปัตยกรรมทางศาสนานี้ซึ่งเรียนอีกนัยว่า จักรวาลแห่งจิตสำนึกรับรู้ (consciousness) ของมนุษย์ ซึ่งทับซ้อนกันอยู่ งานสถาปัตยกรรมนี้สร้างขึ้นเพื่อสื่อให้เข้าใจความหมาย แบ่งออกเป็นสามระดับความลึกของมนุษย์ ดังนี้

ระดับที่หนึ่งเรียกว่า “กามาธาตุ (Kamadhatu)” อันหมายถึง จิตสำนึกรับรู้ภายใต้ความคิดปรุงแต่งอันถูกชักนำให้เกิดขึ้นโดยความอยาก ซึ่งยังไม่รู้เท่าทันยิ่งเร้าร้อนรุนแรง ในขั้นนี้เป็นการเดินวนรอบตีเขาเป็นระยะทางที่ยาวมากจนผู้วิจัยไม่สามารถคาดคะเนระยะทางได้

ระดับที่สอง คือ “รูพธาตุ (Rupadhatu)” อันหมายถึง จิตสำนึกรับรู้ที่ได้พัฒนามาจนสามารถละทิ้งความคิดอันผูกโยงกับรูปแบบของเวลา คือ อดีต อนาคต มามุ่งเน้นอยู่กับปัจจุบันผ่านการรับรู้ของอายตนะ โดยไม่ก่อเป็นความคิดใหม่ได้แล้ว อย่างไรก็ตามการรับรู้สิ่งต่างๆ ณ ที่นี้เดี่ยวนั้นนั้นยังเป็นการรับรู้ผ่านการแปลเป็นสมมุติ

บัญญัติ อันได้แก่ชื่อและรูปร่าง (names and forms) และต้องอาศัยอายตนะอัน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวหนัง และใจ เป็นเครื่องมือในการรับรู้และสนองตอบ

ระดับที่สาม คือ “อรูพธาตุ (Arupadhātu)” ขึ้นมาถึงตรงนี้แล้ว จารึก ภาษาสันสกฤต หมายถึง พัฒนาการของจิตสำนึกรับรู้ที่เข้าถึงขั้นสามารถรับรู้สิ่งที่มีอยู่ ตามที่มันเป็นโดยไม่ผ่านการแปลเป็นสมมุติบัญญัติหรือชื่อและภาพอีกต่อไป

ผู้เขียนจึงเสนอแนวคิดของตนเองว่าเป็นการรับรู้สิ่งภายนอกที่ผ่านเข้ามาสู่ จิตสำนึกรับรู้ในรูปของพลังงาน ซึ่งแสดงเป็นสัญลักษณ์ให้เห็นเป็นสรูปเจดีย์ที่ฉลุเป็น รูๆ มองผ่านรูเข้าไปข้างในจะเห็นพระพุทธรูปนั่งอยู่ตรงกลางเจดีย์ ผู้วิจัยคิดว่า พระพุทธรูปที่นั่นอยู่ในเจดีย์นั้นน่าจะหมายถึง แม้จะพ้นจากสมมุติบัญญัติมาแล้ว แต่ ตัว "ผู้รู้" นั้นยังอยู่ ยังแยกเป็นสอง ระหว่างผู้รู้ กับสิ่งที่ถูกรู้

ในส่วน “ปรัมบานัน” นั้นเป็นสถาปัตยกรรมที่อลังการมาก มีกลุ่มที่เป็น ลักษณะคล้าย เทวาลัย หรือปราสาทหิน เรียกว่า Candi อยู่มากมาย หลายหลัง มีแนว กำแพงล้อม เทวาลัยหลังใหญ่ที่โดดเด่นมี 3 หลัง จะหันหน้าไปทิศ ตะวันออก ผู้เขียน จึงสรุปแนวคิดในการรับรู้การสัมผัสที่ว่าในการสร้างปราสาทหินทั้งหมดนั้นในปรัมบานันนั้นจะสร้างขึ้นเพื่อเป็นการสร้างถวายเทพของศาสนาฮินดู เช่น ปราสาทหินองค์ กลางสร้างถวายพระอิศวร มีห้องกลางประดิษฐานเทวรูป รูปพระอิศวร ปราสาทหิน องค์ทางทิศเหนือสร้างถวายพระนารายณ์ และปราสาทหินทางทิศใต้สร้างถวายพระ พรหม” นั่นเอง

3. การรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมทางศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

จากผลการวิจัย ผู้เขียนได้ดำเนินการสรุปงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ดังนี้ ผู้เขียนให้ความเห็นในการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมทาง ศาสนาในประเทศอินโดนีเซียว่า ในส่วนของบุโรพุทโธ นั้นไม่ใช่เพียงตัวแทนของพุทธ จักรวาลและทาง 10 ชั้น เพื่อบรรลุนิพพานเท่านั้น แต่ยังมีความผูกพันกับอดีตกาล ดั้งนั้นบุโรพุทโธจึงไม่ใช่สถาปัตยกรรมในความหมายดั้งเดิม คือ เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริก

ธาตุของพระพุทธเจ้า แต่เป็นสถานที่บรรจุพระศพของกษัตริย์ในราชวงศ์ไศเลนทร จึงเท่ากับการผูกโยงปูชนียสถานของพระพุทธศาสนาเข้ากับการบูชาบรรพบุรุษ แม้ในระยะต่อมาราชวงศ์ดังกล่าวจะสิ้นสุดอำนาจลง แต่บุโรพุทโธก็ยังคงอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน แต่ในขณะเดียวกันเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปความเจริญของเมืองมีมากขึ้น ความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตเป็นที่ต้องการของคนในปัจจุบัน ส่งผลต่อการลดทอนความสวยงามทางทัศนียภาพทางธรรมชาติของศาสนสถาน และจันดีปรัมบานัน (Candi Prambanan) หรือกลุ่มวัดพรัมบานัน (Prambanan Temple Compounds) เป็นสิ่งก่อสร้างที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าบุโรพุทโธ เพราะเป็นเทวสถานในศาสนาฮินดูที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายแด่เทพเจ้าที่ยิ่งใหญ่ทั้ง 3 องค์ของฮินดู คือ พระพรหม พระนารายณ์ พระอิศวร และสัตว์เทพพาหนะ แต่ในปัจจุบันที่ผู้เขียนได้ลงพื้นที่ไปสัมผัสสังขารศิลปะที่สำคัญในประเทศอินโดนีเซีย ก็สังเกตเห็นศาสนาสถานก็ถูกบดบังจากสภาพแวดล้อมข้างๆ หรือภายนอกที่ถูกจัดให้เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ จนทำให้สถานสำคัญถูกลดทอนความยิ่งใหญ่ ความศรัทธาทางศาสนาลงไป และถูกจัดการพื้นที่โดยเจ้าของพื้นที่ที่ต้องการผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าการหาศรัทธาทางจิตใจ จนลืมนั่นสิ่งที่สำคัญที่เรียนว่าศาสนาสถาน ซึ่งในปัจจุบันศาสนาสถานที่สำคัญของทั่วทุกมุมโลกก็ประสบปัญหาเช่นนี้เกือบทั้งหมด

บรรณานุกรม

- กীরติ บุญเจือ. **ปรัชญาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- _____. **ปรัชญาศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2522.
- กำจร สุนพงษ์ศรี. **ประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเพื่อนพิมพ์ จำกัด, 2532.
- _____. **ศิลปะสมัยใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- จรรยา โกมุทร์ตานนท์. **ศิลปะคืออะไร**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ต้นอ้อ แกรมมี่ จำกัด, 2539.
- _____. **สุนทรียศาสตร์ ปัญหาเบื้องต้นในปรัชญาศิลปะและความงาม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต, 2540.
- ชลุด นิมเสมอ. **องค์ประกอบของศิลปะ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2534.
- ชวลิต ดาบแก้ว. **การเขียนทัศนียภาพ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ดี แอล เอส, 2541.
- ธวัชชานนท์ ต่ำไธสง. **หลักการศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ วาดศิลป์ จำกัด, 2546.
- บุญ นิลเกษ. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2525.
- _____. **สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น**. ฝ่ายผลิตตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2523.
- บุญเยี่ยม แยมเมือง. **สุนทรียทางทัศนศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2537.

- ประเสริฐ ศิลรัตน์. **สุนทรียทางทัศนศิลป์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2542.
- พระญาติไทย. **ไตรภูมิพระร่วง**. พิมพ์ครั้งที่ 8. พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2525.
- ไพโรจน์ ชมูณี. **สุนทรียศาสตร์: ปรัชญาและการสร้างสรรค์ศิลปกรรม vol. 1-3**. เอกสารประกอบการสอนวิชาสุนทรียศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. มปป.
- พ่วง มินอก. **สุนทรียศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: นวสาส์นการพิมพ์, 2551.
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. **ทัศนศิลป์ในระดับประถมศึกษาระดับครูยุคใหม่**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช. 2545.
- มัย ตะดียง. **สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์**. กรุงเทพมหานคร: วาดศิลป์, 2547.
- ฤศิริรัตน์ กายราศ. **บัว: องค์ประกอบประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ ชมรมเด็ก จำกัด, 2540.
- วนิดา ขำเขียว. **สุนทรียศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: พรานนกการพิมพ์, 2543.
- วิทย์ พิณคันเงิน. **ศิลปะทอ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เมธิทิปส์ จำกัด, 2547.
- วิทย์ พิณคันเงิน. **ลายไทย**. กรุงเทพมหานคร: องค์การครูสภา, 2547.
- วิรัตน์ เพชรไพบูลย์. **ศิลปะเป็นมูลฐานสำคัญ**, วารสารครูศาสตร์, ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม - กันยายน
- วรรณัท โสวรรณ. “Borobudur” **นิทรรศการผลงานสร้างสรรค์ของคณาจารย์คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เนื่องในวันศิลป์ พีระศรี 15 กันยายน 2553**. ม.ป.ท. คณะมัณฑนศิลป์, 2553.
- รภัสสา เขมจิรันตากร. **คู่มือท่องเที่ยวและจาริกแสวงบุญประเทศอินโดนีเซีย บุโรพุทโธ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด, 2560.

- สิทธิพงษ์ เวียงชัย. **กระบวนการสุนทรียภาพจากแนวคิดท้องถิ่นนิยมในงานศิลปกรรมร่วมสมัย**. (บทความวิชาการ: การประชุมวิชาการ “มหาวิทยาลัยมหาสารคามวิจัย ครั้งที่ 13”, 2548.
- สุชาติ เกาทอง. **ศิลปวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2537.
- อารี สุทธิพันธุ์, **ประสบการณ์ทางสุนทรีย์**, กรุงเทพมหานคร: แสงศิลป์การพิมพ์, 2530.
- จี ศรีนิวาสัน. **สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีว่าด้วยความงามและศิลปะ**. แปลและเรียบเรียงโดย
- สุขาวรรณ พลอยชุม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2545.
- ลีโอ ตอลสตอย. **ศิลปะคืออะไร**. แปลโดย สิทธิชัย แสงกระจ่าง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์คมบาง, 2538.
- ศิลปะ พีระศรี. **ศิลปะสงเคราะห์ พจนานุกรมศัพท์ศิลปะของชาวตะวันตก**. แปลโดย พระยาอนูมานราชชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2515.
- หทัยรัตน์ พึ่งประยูรพงศ์. “การศึกษาการรับรู้ของสุนทรีย์ของนักเรียนประถมที่มีต่องานศิลปะ”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- เกียรติขจร ชัยเชียร, **ปรัชญาสูงสุดของฮินดู**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.siamganes.com/BhagavadGita.html> . [5 ธ.ค. 2561].
- โรงเรียนหอวัง, **History of Art: ประวัติศาสตร์ศิลป์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://visualartm5hw.wordpress.com>, [23 ธ.ค.2561].
- “มหัศจรรย์บุโรพุทโธ”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th.>, [23 ธ.ค.2561].

Lowenfeld, v.1957. **Creative and mental Growth**. New York: Macmillan Publishing Company: 94.

Eliade cited in Kirtikhacara, J., 2007. *Experiencing Angkor Vat: an Architectural Assessment*, Chiang Mai: Faculty of Architecture. P.48-49.

See Norberg-Schulz, C., 1980. *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*, New York: Rizzoli. P.18-33.

the *Cakavala* mountain range, the walls of the Universe. .... **The Cakravala** Range is 82,000 yojana high , 82,000 yojana under water and 82,000 yojana thick”

Kirtikhacara, J., 2007. *Experiencing Angkor Vat: an Architectural Assessment*, Chiang Mai: Faculty of Architecture. P.36.

ภาคผนวก APPENDIX

ประมวลภาพกิจกรรมการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ “บุโรพุทโธ”

ผู้เขียนทำการบันทึกข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ และทำการเก็บข้อมูลของทุก
ชั้นในศาสนสถาน “บุโรพุทโธ” และทำการปรึกษาหารือ ดร.ลำพอง กลมกุล
เพื่อหาข้อมูลที่ถูกต้องตามหัวข้อวิจัย

ประมวลภาพกิจกรรมการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ “จันดีปรีมานัน”

ผู้เขียนทำการสำรวจพื้นที่ในการซ่อมแซมตัวโครงสร้างปราสาทหิน
และบันทึกข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ประวัติผู้เขียน

- ชื่อ** : นายอำนาจ ชัดวิชัย
- สถานที่เกิด** : จังหวัดแพร่
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : 54/1 หมู่ 7 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัด เชียงใหม่
- การศึกษา** : พ.ศ. 2548 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ภาควิชา ศิลปกรรม
วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่ (จิตรกรรมสากล)
- : พ.ศ. 2552 วิทยาศาสตรบัณฑิต คณะเทคโนโลยีการเกษตร
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (วิทยาศาสตร์ฯ การอาหาร)
- : พ.ศ. 2560 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
(พระพุทธศาสนา)
- : พ.ศ. 2542 นักรรรมชั้นเอก สำนักศึกษาโรงเรียนวัดอินทาราม
วิทยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
- ประสบการณ์ทำงาน** : พ.ศ. 2556 - ปัจจุบัน อาจารย์/นักวิชาการศึกษา
สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
- ผลงานทางวิชาการ**
- งานวิจัย** : **พ.ศ. 2560** โครงการวิจัย"งานสร้างสรรค์ประติมากรรม:
ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity)"
สนับสนุนการวิจัยโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
(ผู้ร่วมวิจัย)

: พ.ศ. 2560 โครงการวิจัยการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมฝาผนัง
มหาเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ แบบฉบับล้านนา ในแหล่ง
ท่องเที่ยวถ้ำล้านนา สนับสนุนการวิจัยโดยสำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (ผู้ร่วมวิจัย)

- บทความวิชาการ** : พ.ศ. 2561 เขียนบทความวิชาการ เรื่องการเรียนรู้
ข้ามวัฒนธรรมทางศาสนาอาเซียน: กรณีศึกษา
ประเทศเมียนมาร์ ในวารสารวิชาการสถาบันพัฒนา
พระวิทยากร
- หนังสือวิชาการ** : พ.ศ. 2561 เขียนหนังสือวิชาการ เรื่อง พุทธศิลปะ
กองวิชาการ สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย
- เกียรติคุณที่ได้รับ** : รางวัลพินเนศวรทองคำ ประเภทนักศึกษาดีเด่นด้าน
กิจกรรมระดับมหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
: รางวัลชนะเลิศ นายกสิโมสรณ์นักศึกษาดีเด่นด้านการจัด
กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
: รางวัลศิษย์เก่าดีเด่น คณะเทคโนโลยีการเกษตร
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
: รางวัลผู้นำองค์กรดีเด่น 2 ปีซ้อน มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงใหม่
: รางวัลหัวหน้าชั้นเรียนดีเด่นคณะเทคโนโลยีการเกษตร
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่